

LUND UNIVERSITY

Kulturmöten inom socialtjänsten

erfarenheter och reflektioner

Steen, Immanuel; Mattsson, Carina; Simon, Gunnel; Månsson, Kaj; Gruszka, Dorota; Laukannen, Matti; Nordberg, Agneta; N-Andersson, May-Lena

1990

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Steen, I. (Red.), Mattsson, C., Simon, G., Månsson, K., Gruszka, D., Laukannen, M., Nordberg, A., & N-Andersson, M.-L. (1990). *Kulturmöten inom socialtjänsten: erfarenheter och reflektioner*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 1990, Nr 3), (Research Reports in Social Work; Vol. 1990, Nr 3). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:
8

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

**MEDDELANDEN
FRÅN
SOCIALHÖG-
SKOLAN**

***KULTURMÖTEN INOM
SOCIALTJÄNSTEN
- erfarenheter och reflektioner***

Red: Immanuel Steen

1990:3

KULTURMÖTEN INOM SOCIALTJÄNSTEN
- erfarenheter och reflektioner

Immanuel Steen (red)
Carina Mattsson
Gunnel Simon
Kaj Månsson
Dorota Gruszka
Matti Laukannen
Agneta Nordberg
May-Lena N-Andersson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid
FÖRORD	3
INLEDNING av Immanuel Steen	6
EN KOMMUN TAR EMOT av Carina Mattsson	15
BERÄTTELSEN OM FATEMEH av Gunnel Simon	25
TILL MINNE AV GHOLAM - en flykting i Sverige av Kaj Månsson	36
LEVE JÄMLIKHET, VALFRIHET OCH SAMVERKAN av Dorota Gruszka	48
LEVE JÄMLIKHET av Matti Laukannen	57
ATT ARBETA PÅ EN KULTURMÖTESARENA av Agneta Nordberg	59
LIKA PÅ OLIKA VILLKOR - OLIKA PÅ LIKA VILLKOR Av May-Lena N-Andersson	98

FÖRORD

Med de senaste årens ökade flyktingtillströmning till Sverige har den kommunala flyktingmottagningen fått en omfattning som nödvändiggjort en genomtänkt organisation. Tiden från det att flyktingen eller den asylsökande anmäler sig vid gränsen till dess han eller hon har fått en kommunplats, har Statens invandrarverk (SIV) det direkta ansvaret för. Efter det att flyktingen med uppehålls- och arbetstillstånd flyttat till en kommun tar denna över ansvaret, enligt gällande avtal med SIV. Hela konstruktionen vilar, om vi bortser från flyktingkonventionen och övrig relevant lagstiftning, på socialtjänstlagen.

Denna uppläggning har gjort att människor inom socialvård, barnomsorg, hemtjänst m fl i ständigt ökande grad ställs inför mötet med det främmande. Ett möte som de ofta upplever sig dåligt förberedda för. Behovet av och efterfrågan på fortbildning med inriktning på kulturmötet och dess speciella villkor har vuxit i takt med verksamhetens omfattning.

1987 startade Socialhögskolan i Lund en kurs: "Socialt arbete med invandrare", avsedd för människor som i sitt dagliga arbete på olika sätt ställs inför kulturmöten. Kursen som går över tre terminer har, än så länge, givits två gånger. Kursdeltagarna har varit socialsekreterare, flyktingmottagare, förskolelärare och kommunalpolitiker.

Som avslutande moment i kursen har deltagarna skrivit en essä kring de egna erfarenheterna av kontakten med människor från andra och ofta mycket främmande kulturer. Resultatet av detta blev ett stort antal essäer som alla präglas av ett starkt personligt engagemang. Beroende på den enskilda författarens bakgrund, ögonblickliga situation och personliga läggning har

olika aspekter av mötet kommit att dominera bilden. Tydligt är också att mötet med det främmande nästan undantagslöst leder till mötet med det egna förflutna och de egna värderingarna.

Tanken på att Socialhögskolan skulle publicera en del av dessa essäer blev mer eller mindre självklar när de lagts fram. Det man skriver om vittnar om de starka upplevelser arbetet i en tvärkulturell skärningspunkt skapar. Det essäerna saknar i en distanserad och genomtänkt analys uppvägs väl av den omedelbara närheten till den egna arbets- och livssituationen som de berättar om. Lika självklart som det är Socialhögskolans uppgift att förmedla aktuella forskningsresultat till områdets yrkesaktiva, lika självklart är det att stå som förmedlare av viktiga erfarenheter från ett område av praktiken till övriga.

De nedan återgivna essäerna representerar i stort sett de olika deltagarkategorierna liksom deltagare från båda kurserna.

Själva förfarandet vad gäller att välja ut de essäer som presenteras i detta nummer av Socialhögskolans meddelandeserie har varit enkelt och bestått i att jag frågat kursdeltagarna vem som ville vara med. Vid redigeringen av essäerna har jag valt att inte gå in i den enskilda texten, utan låta varje författare själv ta fullt och helt ansvar för den egna essäen. Vi på Socialhögskolan har läst de olika bidragen och givit personliga synpunkter där det efterfrågats men i övrigt har vi inte "lagt oss i". Om texterna skall förbli trovärdiga som berättelser måste det vara på det sättet.

Ett ytterligare motiv för redigeringsprincipen att ingripa så lite som möjligt i essäerna, är vår övertygelse att "fältet" - i detta sammanhang hela den kommunala flyktingmottagningen - har ett stort intresse för, men alltför sällan får möjlighet att ta del av praktikernas egna upplevelser av kulturmötet. Följande denna övertygelse överlämnar jag härmed resultatet till läsarnas egen bedömning och begrundande.

Lund i februari, 1990

Immanuel Steen

INLEDNING

av Immanuel Steen

Den kommunala flyktingmottagningen har kommit att omfatta nästan alla aspekter av flyktingarnas liv, och härvid följer man väl de angivna målen i flyktingpolitiken. Själva mottagandets procedur gör emellertid flyktingarna extremt beroende av den sociala servicen. Det är en procedur som tagit allt längre tid i anspråk efterhand som strömmen av asylsökande ökat. Samtidigt har behovet av kommunplatser vida överskridit de möjligheter landets kommuner anser sig klara av. Främst har man pekat på bristen på bostäder men även på övriga nödvändiga basresurser, som daghemsplatser, utbildningsplatser etc och för en del kommuner även bristen på lämpliga arbetstillfällen.

När flyktingen väl fått en kommunplats är det de människor inom den sociala förvaltningen som valt att arbeta för och med de nya kommuninvånarna, som kommit att bära det direkta ansvaret för trovärdigheten i det som görs. Således har den enskildes personliga engagemang och ansvarskänsla fått ersätta bristande resurser och ge handlingens mening åt det som annars förblir tomt bakom svensk flyktingpolitisk retorik. För detta ansvar får de allt för ofta betala ett högt pris i form av personliga kriser och uthärdanden.

Det är alltid ett "slit" att arbeta med uppenbart otillräckliga resurser. Nu är man för all del inte ensamma om denna erfarenhet, för många av de offentliga verksamheterna är nedskärningarna en del av vardagen. I fråga om flyktingarnas situation gäller emellertid att resursbristen oftast och främst rör sådant som bostad, plats på daghem, utbildningsplatser etc, förhållanden som gör de flesta övriga insatser mer eller mindre meningslösa. Samtidigt som de lösningar som står till buds i form av förturer

m m bidrar till eller rent av underblåser existerande fördomar. Fördomar som allt oftare och för vår invanda självbild tar sig oväntat hätska uttryck. Att dessa "opinionsyttringar" i sin tur gör en del kommunalpolitiker ännu ett "snäpp" försiktigare vad gäller tilldelningen av resurser ämnade att underlätta flyktingarnas inpassning i det svenska, kanske inte bör förvåna någon.

Lägger vi till detta det kaos av upplevelser som mötet med flyktingarna skapar - d v s med det annorlunda och främmande, som samtidigt som det låter oss känna igen och inse, ändå förblir i grunden obegripligt, den kamp mot och med egna fördomar, behov och förhoppningar som mötet sätter igång - har vi några av de ingredienser som formar den vardag som är deras som arbetar med flyktingarna i kommunerna.

Den kommunala flyktingmottagningen har liksom den nationella mer eller mindre klart formulerade mål. Mål som på olika sätt bestämmer såväl verksamhetens inriktning som dess praktiska utformning. Genom flyktingmottagandets nära sammankoppling med socialtjänsten och den verksamhet som bedrivs av socialvården har målsättningen för flyktingmottagandet kommit att sammanvävas med centrala delar av socialtjänstens målsättning. Ett förhållande som förvisso löser en del av de problem som är förknippade med integrerings- eller anpassningsfasen men som å andra sidan tillför flyktingmottagandet en del av de problem som specifikt hör samman med socialvården. Problematiskt med sammanblandningen är framför allt att bilden av flyktingen sammanförs med bilden av klienten. Detta är betydelsefullt för såväl allmänhetens bild som för socialvårdens egen uppfattning.

För allmänheten blir det en fråga om flyktingens trovärdighet. När alla asylsökare oberoende av förhistoria och egna resurser skall slussas in i det svenska samhället genom ett socialt bidragssystem går det inte att skilja mellan dem som verkligen är i behov av stöd, d v s är klienter, och de som bara "utnyttjar vår välfärd". Att det gement uppfattas som en fråga om flyktingens trovärdighet och inte som en fråga om systemets, är

rimligt så länge vi fortfarande tror på grunderna för vårt eget välfärdsbygge.

För socialtjänsten själv medför sammanblandningen att instrumenten är givna. Målet för flyktingmottagandet - att man snabbt skall kunna ta ansvaret för sitt eget liv, stå på egna ben i eget boende och försörja sig genom ett eget arbete - skiljer sig inte nämnvärt från målsättningen för arbetet med det övriga klientelet. Arbetet med att "lösa flyktingarnas problem" skiljer sig därför principiellt inte från arbetet med att "lösa" andra utsatta gruppers problem, och metoden eller metoderna följer av målsättningen och verklighetsbilden.

För aktörerna själva är det en fråga om möten och hur man skall förhålla sig i mötet.

Att ta emot flyktingar i kommunal regi är att möta människor här och nu, att ta ställning till och - åtminstone tidvis - fatta beslut om sådant som djupt berör både den som tas emot och den som tar emot.

Möten som är mera än ett sammanträffande i tid och rum förutsätter engagemang med alla de risker detta medför för dem det gäller. Att mötas i denna mening är bl a att få sina gränser prövade; ett upptäckande av, men också ifrågasättandet av det för givet tagna.

Man behöver inte vara engagerad för att utföra ett arbete - det gäller även det människovårdande arbetet. Det räcker med att man är till hands och att man när man är där man skall vara gör det man åtagit sig att göra. Hålls det egna jaget på lagom avstånd från det som sker i mötet begränsas riskerna, man behöver inte bli närtagande utan kan förbli välvilligt inställd och kanske en smula ointresserad. Man står inför varandra men har endast med varandra att göra i den bestämda situation man befinner sig i, och när dagen är över går man var och en till sitt. Man lär sig

inget nytt och förväntar sig inte heller att andra skall göra det, man är och förblir åskådare till varandra.

Möten utan engagemang är som träffarna i kamratgruppen eller umgängeskretsens sociala tillställningar - traditionsbevarande utan perspektiv och utan annat mål än den egna överlevnaden - de är inte möten i betydelsen att nya idéer utformas eller nya känslor förmedlas. I den mån engagemanget finns gäller det själva tillställningen, dess form och överlevnad. Träffen eller sammanträffandet involverar deltagarna men förpliktigar inte mer än för stunden, när man skiljs eller går hem för dagen ägnas träffen eller arbetet inga ytterligare tankar. Den som ägnar sig åt att studera den kommunala flyktingmottagningen vet att båda förhållningssätten förekommer, men också att ingetdera är kostnadsfritt.

Även för den som vill undvika det engagerade mötets risker visar sig en stor del av socialtjänstens traditionella metoder vara otillräckliga för arbetet med människor från andra kulturer. Det gäller kanske framför allt mötets normativa förutsättningar. Därmed menar jag de mer eller mindre oreflekterade föreställningar som ligger till grund för och som legitimerar de insatser som situationen bedöms ge anledning till.

Redan i mötet med i Sverige födda och uppvuxna klienter är arbetet att nå en för klient och socialarbetare gemensam bedömning av problemen, och därmed en legitim grund för insatserna svårt. I mötet med det främmande visar det sig, om inte förr, så när man skall utvärdera resultatet av gjorda insatser att det mesta inte haft avsedd effekt. En stor del av flyktingens egna ansträngningar har, till socialarbetarens häpnad och ofta även irritation, gått åt till att neutralisera syftet med det som gjorts. I ett försök att överkomma detta blir kontrollen av flyktingen ett kortsiktigt och nära mål. Kontrollen av flyktingens sätt att handla leder till ett myndighets- och därmed även bidragsberoende, som på sikt motverkar det övergripande målet med verksamheten.

Den som bryr sig om, oroas av allt detta, och mötet med den andra blir det viktigaste i arbetet, det kraftfält utifrån vilket insatser och handlingar bestäms. Det gör inte arbetet lättare men det gör det självständigare.

Självständigheten har med motstånd att göra, säger Lorentz Lyttkens i en bok om framtidens hållningar (1988), och menar att självständigheten ligger i det sätt motståndet utövas på. Motstånd är i sig inte självständighet utan en signal till omgivningen att den upplevs som förkvävande. Att ta motståndet på allvar är att uppmana till självständighet genom att utsätta sig för att få gränserna för sin egen självständighet prövade.

Möts motståndet med krav på underkastelse och ökad kontroll har den egna självständighetens värderingar avslöjats som godtyckliga och auktoritära samtidigt som den andre nekats en egen självständighet. Självständigheten grundas på viljan att se den andre, inte att ha en syn på den andre. Självständighet är en process som är förankrad i möten som inte kräver rättfärdiganden.

I mötet lär var och en känna sig själv genom att lära känna den andra, säger Alberoni (1984), som talar om mänsklig utveckling och vänskap. Att lära känna sig själv genom att lära känna den andra är att ta på allvar när man själv blir tagen på allvar att få sina gränser prövade, få sin syn korrigerad och sina fördomar granskade. Det är alltid svårt att se sina egna begränsningar men allra svårast är det att se sina egna personliga meningar, sin naturliga förargelse, och de egna civiliserade hållningarna rörande sådant som är gott och ont, vackert och fult, vem man kan umgås med och på vilket sätt, se allt detta som fördomar. Med våra fördomar inskränker vi världen så långt det passar oss, och menar oss fortfarande förstå den.

För den socialarbetare, förskolelärare, lärare eller flyktingmottagare som bryr sig om sitt arbete, och som låter sig beröras, bildar möten med det främmande en oro och ett prövande av egna

hållningar och gränser men också ett nätverk av seende och nya perspektiv.

Denna process blev, och kanske mest som ett resultat av deltagarnas egna erfarenheter, det centrala temat i den kurs som Socialhögskolan i Lund anordnat för människor vars arbete innebär upprepade kulturmöten. Deltagarna hade själva olika etnisk och kulturell bakgrund. Deltagandet i kursen blev därför också till kulturmöten och olika hållningar och värderingar prövades och kritiserades ständigt. Under den lugna och välpolerade ytan kolliderade de olika åsikterna ofta med en oerhörd kraft och affekt.

För mig, som kursansvarig, var känslan av otillräcklighet ofta påtaglig. Samtidigt var upplevelsen av ny insikt och förståelse ständigt närvarande. Alla hade erfarenhet av det professionella mötet med flyktingar. En del hade själva flyktens erfarenhet och för dem betydde mötet med flyktingarna mötet med det egna förflutna men också med deras aktuella situation, med succes, skuld och skam. För andra stod mötet för en uppgörelse med de egna förväntningarna på arbetet - protesten inför egna förhoppningar och motiv som löses upp i något som allt för mycket liknar fördomar. Men berättelserna var många och handlade också om hur varje möte är annorlunda, oförutsägbart, oväntat och rikt på möjligheter och omöjligheter.

Söker vi personlig bekräftelse och tacksamhet blir vi oftast besvikna och kan känna leda efter mötet. Men även det motsatta sker. När vi sitter tillsammans med den andre och har ögonen och öronen öppna är det där plötsligt och oväntat, en upplevelse av närhet och samkänsla, av stark livsintensitet. Också en känsla av att utan den andre skulle vi aldrig ha sett eller insett det vi nu ser, vi skulle aldrig ha blickat i den riktningen. Efter mötet när "vardagligheten" tar vid finns känslan av fördjupad och ny insikt kvar, att det inte bara är den andre som är annorlunda men att man själv är unik.

Toleransen predikar inte att alla är likadana, tvärt om, den förutsätter olikheten. Tolerans är heller icke det samma som likgiltighet - enligt Gunnar Iversen (1987), en fördraglighetens förtalare - ty den provoceras ju av det som är olika. Tampas med det. Tar ställning till det. För att slutligen respektera det. Att tolerera är inte att bortse från skillnaden, eller att ha överseende med den. Men att se den i ögat.

Det skrivs mycket om flyktingar och det mesta skrivs av människor som har skrivandet som sin métier, och så måste det nog vara. De människor som står mitt uppe i ett intensivt arbete och där skrivandet inte ingår som en del av uppgiften har sällan tid att dokumentera. Det är synd eftersom deras berättelser nästan alltid och trots eventuella stilistiska brister äger det självupplevdas fräschör.

Forskningsrapporter följer sin egen logik, det samma gäller samhällsdebattens skrifter. Denna logik innebär att studie- eller debattobjekten sällan är samma som läsaren av rapport eller artikel. Med andra ord så vänder de sig oftare från dem det handlar om än de vänder sig till dem. Därvid kan vi även uppleva det omvända förhållandet att de som undersöks, i sitt letande efter det som är deras, å sin sida vänder sig från det som skrivs av forskare och samhällsdebattörer därför att det upplevs främmande.

Den främsta målsättningen med att skriva en essä, som kursens avslutande moment, var att göra det möjligt för den enskilde att under skrivandets ansvar reda ut de tankar och känslor som de egna erfarenheterna givit anledning till. Målet var således inte den vetenskapliga färdigheten - det är och bör vara forskarnas sak - utan att ge utrymme åt berättelsen om det självupplevda. Under arbetets gång växte sedan tanken på läsarna fram - en tanke som gav skrivandet ett vidare perspektiv.

När kursdeltagarna först hämtat sig från den blockering begreppet essäer gav anledning till, och när de kommit över känslan av att

de ingenting hade att skriva om började de se - och ju mer man ser dess mer inser man.

Något man också såg och som överraskade var att det man skrev om sig själv och sin upplevelse, inte förblev "privat" utan kändes igen av de andra, som också såg sig själva, varvid det skrivna blev viktigt för och engagerade oss alla. Med detta föddes insikten att man egentligen skrivit för många fler än dem som deltagit i själva kursen. När först tanken slagit rot och fått form blev det en nästan given sak att Socialhögskolan - som självklart förmedlar, och så skall göra, forskningens röst till fält och övriga - även skulle förmedla praktikens röst.

Om möten och fördomar - icke minst de egna - om att se och bli sedd. Om respekt och tolerans men också om intolerans och att "ha en syn på" - är ett genomgående tema i de essäer kursdeltagarna slutligen skrev. Sätten är olika liksom det man har sett, och därmed det man insett, men i samtliga fall handlar det om sådant som helt är deras eget. Om erfarenheter man gjort eller om funderingar som erfarenheterna fött.

Det är svårt att jämföra eller avgöra de olika essäernas kvalitet, men för alla som skrivit gäller att man reflekterat över det som sker och som man är en del av, och som därför blivit en del av en själv. Man tycker också att det är viktigt att få berätta om sådant man varit med om och som man burit med sig länge. För några har reflektionen varit det viktigaste, för andra själva berättelsen.

LITTERATUR

Francesco Alberoni: (1984) Vänskap. Bokförlaget Korpen

Gunnar Iversen: (1987) Den indre svinehund. Essays om fordomme og fordragenhed. Nyt Nordisk Folag Arnold Busk

Lorentz Lyttkens: (1988) Politikens klichéer och människans ansikte. Akademeja

EN KOMMUN TAR EMOT

av Carina Mattsson

Det här är berättelsen om en kommuns mottagande av en flyktingfamilj. Historien börjar 1985, då det i de allra flesta kommuner saknades både flyktingsekreterare, samordnare och tolkar.

Det var då flyktingarna "vällde" in över gränserna och alla blev "tagna på sängen" av alla problem som följde i kölvattnet.

I slutet belyser jag ett par frågeställningar som under arbetets gång framstod som angelägna.

Den 10 januari 1985 stod den första flyktingfamiljen på stationen i Skåneby. Dagen innan hade personal från en flyktingförläggning meddelat att två libanesiska familjer skulle flytta ner till Skåneby. Vi behövde inte tänka på bostad, det var redan ordnat. 1985 hade kommunen inte något avtal med Statens invandrarverk, varför inte heller någon flyktingorganisation fanns.

Socialkontorets handläggare stod tämligen handfallna inför den stundande uppgiften. Jag, med erfarenhet av sino-vietnamesiska båtflyktingar, och en socialsekreterare från socialkontoret mötte familjen på järnvägshotellet i Skåneby.

Vi blev presenterade för de båda familjerna av en medföljande kurator. De var släkt med varandra. Det var Omar som var krigsinvalid och hans hustru Fatme samt deras åtta barn. Det var Jihad som var kusin med Omar samt hans hustru Aida och deras två barn. Vi upplystes om att Fatme som nyligen haft en hjärnblödning behövde avskildhet, lugn och ro. Vi upplystes också om att några

av barnen hade psykosomatiska symtom som kunde ha ett samband med tidigare krigsupplevelser. I övrigt fanns inget att tillägga!

Kuratoren gav sig iväg och vi började tafatt ordna med de praktiska problemen såsom möbelinköp, skolstart, ekonomi etc.

Familjerna installerade sig i sina lägenheter och under de tre följande åren fick invånarna i Skåneby bevittna den första flyktingfamiljens öde.

Följande händelser kommer att handla om Omar och Fatme och deras barn. Jihad och Aida var under de första åren i kommunen inte i lika stor omfattning föremål för socialkontorets insatser.

Familjen bodde under vad vi skulle kalla kaotiska förhållanden. På grund av familjens storlek hade de fått två lägenheter mitt emot varandra, vilket naturligtvis var bra om man tänker på utrymmet, men som också bidrog till splittringen i familjen.

Under de första månaderna gjordes täta hembesök. Vi försökte avläsa i vilket tillstånd familjen befann sig, eftersom klagomål från grannar, skola och distriktssköterska redan kommit. Det yttre tydde på kaos, det kunde vem som helst se. Överallt låg madrasser, möblerna som inhandlats för en månad sedan var redan trasiga och nerslitna. I trapphuset sprang barnen omkring nakna bland matrester och allmänt smuts. Städerna vägrade att städa den trappuppgång där familjen bodde. Vi kände oss pressade att åstadkomma något. Trots det beslöt vi oss för att låta familjen vara i fred.

Vi gjorde ideliga hembesök och försökte tala familjen till rätta. Vi blev hårdare och hårdare för varje gång allt eftersom påringningarna kom till socialkontoret från grannar och oroliga Skåneby-bor.

"Omedelbart omhändertagande" löd 1:e socialsekreterarens uppmaning efter en anmälan från distriktssköterskan om att ett av barnen haft samma blöja på sig ett helt dygn. Grannarna ringde

och klagade på att småbarnen var ute till sent på kvällarna och att barnen kissade i trappuppgångarna. Arbetsgruppen på socialkontoret samlades till krismöte! Flera förslag lämnades, såsom; äldsta flickan skall inte behöva passa alla barnen, tillfälligt fosterhem för samtliga barn, mamman måste få stöd. Mannen måste ta sitt ansvar, han måste ställa upp.

Jag uppmanade till eftertänksamhet. Skulle verkligen ett omhändertagande vara det rätta? Skulle inte det radera samtliga möjligheter till anpassning. Det här var något nytt för oss. Tidigare hade kulturkonflikter bland exempelvis jugoslaver eller greker handlat om tonårsfrigörelse eller kvinnosynen, men det här hade vi aldrig konfronterats med tidigare.

Den här familjen kom från slummen i Beirut. Barnen var vana vid att leta igenom dagens containrar, antingen för att få något i magen eller för att sysselsätta sig. Kvinnan hade blivit bortrövad av mannen vid 15-års ålder och hade aldrig känt sig tillhöra familjen eftersom de var kurder, vilket hon inte var. Under sju år hade Omar varit hemifrån och deltagit i olika strider i Libanon. Enligt Fatme hade han många människors liv på sitt samvete. Det var heller inget han förnekade, tvärtom.

Man hade bott utanför Shatilalägret och hade inte tillhört någon speciell organisation och därmed hade man heller inte åtnjutit de eventuella förmåner när det gäller mat, sjukvård etc. De var hela tiden mer eller mindre pressade till att handla av olika organisationer mot utförande av olika sorters tjänster. Nu var familjen således i Skåneby där distriktssköterskan och 1:e socialsekreteraren ville göra ett omedelbart omhändertagande ...

Kulturkompetent psykolog tillkallades. Hans bedömning av situationen var att familjen behövde samtal omkring flykten och tidigare händelser, vilka var obearbetade, för att kunna gå vidare i sin exilprocess.

Socialnämnden beslöt bevilja medel för psykologsamtal i första hand under sex månader. Det kändes som en befrielse att äntligen få hjälp med den psykosociala delen av problemet. Dessutom behövde vi på socialkontoret råd och stöd i alla dessa frågor. Flyktingsskapets fasor hade vi aldrig hört talas om!

Situationen de följande månaderna var:

- Omar vägrade samarbeta i alla ekonomiska frågor. Jag blev frustrerad av att han inte förstod, och han blev frustrerad av att jag inte ville hjälpa. Han upplevdes som en familjefar helt utan ansvar.
- Fatme blev mer och mer apatisk. Hon undvek barnen och överlät allt ansvar åt äldsta flickan Hanan. Hon sa till psykologen att hon hatade Omar för vad han hade gjort henne.
- Äldsta pojken Mohammed som gick på högstadiet hade stora disciplinproblem med såväl lärare som elever. Han anpassade sig inte till skolans regler.
- Hanan skötte hemmet och barnen, och försökte vid ett tillfälle att ta sitt liv. Fatme hittade henne medvetlös och hon kom till sjukhuset i tid.
- Familjefejder och knivslagsmål i trappuppgångarna avlöste varandra. Grannarna var livrädda. Orsaken till slagsmålen var att familjen nu hade utökats med ytterligare en familj vilket gjorde att osäkerheten kring vem som var familjeöverhuvud var stor. (Den som var det egentliga familjeöverhuvudet fanns förmodligen kvar i Beirut.)

Den 1 juli 1987 fick Skåneby äntligen ett avtal med Statens invandrarverk och vi fick en flyktingorganisation. Nu anställdes ytterligare en personal som skulle handlägga enbart flyktingärenden. Tillsammans blev vi ett team.

Den första uppgiften vi hade att lösa var att få den här familjen bort från bostadsområdet. Det var valår, och det skulle ske både snabbt och snyggt. Vi valde det alternativ, som innebar att familjen skulle bo i ett eget hus. Efter mycket letande fann vi med hjälp av kommunalrådet ett hus. Köpa hus till en flyktingfamilj. Nej, det såg knappast bra ut ett valår. Familjen skulle i stället få hyra huset. Omar blev naturligtvis förtjust. Det var ett vackert hus, stort och pampigt vid infarten till Skånebys centrum. Familjen skulle hyra huset och från socialnämndens sida utlovades att så länge familjen var i behov av ekonomiskt bistånd, skulle hyran betalas direkt till hyresvärden. Något annat utlovades inte.

Trodde vi att det skulle fungera nu? Jovisst, vi trodde hela tiden att vi gjorde det bästa och det rätta för familjen. Allt skulle ordna upp sig efter varje ny insats.

Hösten 1987 flyttade familjen in. De kraftiga reaktionerna var inte väntade. Flyktingar, i den vackra patriciervillan och på "socialens" bekostnad! Skåneby-borna stormade flyktingmottagningens telefoner. Rasistiska slagord sprutmålades på väggarna. Politikerna började vackla "Kan man stoppa inflyttningen av flyktingar?" "Kan vi slippa den här kulturgruppen?" Argumenten blev starka ett valår.

Nu var vi tvungna att sätta in resurser. Detta skulle lyckas! En hemma-hos-are anställdes för att vara hos familjen tre timmar varje förmiddag och uppgiften var att få iväg barnen till skolan. Dessutom skulle hemma-hos-aren städa och sköta tvätten tillsammans med Fatme, för att försöka aktivera henne igen. Efter bara några veckor slog hemma-hos-aren larm. "Detta kan inte få fortsätta". Fatme sov inspärrad i källaren. Varför? Omar sov med tre av flickorna i sin säng. Incest? Anmälan? Mohammed rymde och vägrade gå till skolan. Hanan skulle giftas bort med en kusin i närheten men hon ville inte utan rymde.

Den kulturkompetente psykologen tillkallades på nytt. Han trodde inte på incest. Både Mohammed och Hanan skulle förmodligen

återvända till hemmet snart. Men han var orolig för Hanan. I den här kulturen spelar modern en viktig roll i giftermålet, bland annat som vägledare vid bröllopsnatten. Men i det här fallet motsatte sig Fatme giftermålet och vägrade vara sin dotter till hjälp.

Trots mycket besvär med hemgiften, som hela tiden ansågs för liten, och hela tiden måste utökas, genomfördes emellertid giftermålet.

Men, Hanan kom ofta och hälsade på, hon var inte lycklig. Hon längtade tillbaka till Skåneby, men ville inte tillbaka till sin familj.

Efter några månader ville kusinen lämna tillbaka sin hustru, då hon ofta låg inlagd på sjukhus och inte kunde utföra några sysslor i hemmet och betraktades som värdelös.

Ett blodigt knivslagsmål utbröt i Skåneby angående hemgiften som inte lämnats åter i sedvanlig ordning. Nu var Omar kränkt. Hans äldre bror ville inte ha hans dotter.

Utanför familjen fanns invånarna i Skåneby som var tagna på sängen av alla dessa händelser. Som till exempel vaktmästaren Nisse som brukade se till huset emellanåt. Han lät historier flöda fritt. Snart visste hela Skåneby nästan allt om det som var oväsentligt. Barnen ritade på väggarna, vattenkranarna fick rinna hela veckor, handdukar i toalettstolarna etc. Socialchefen larmades om förhållandena i huset, och bollen rullade vidare. Flyktingmottagningen var tvungna att göra något åt saken. Men vår kompetens var för dålig, vi insåg det. De kortsiktiga åtgärderna räckte inte längre.

Ny arbetsplan igen.

- psykologsamtal
- specialavdelning på daghem
- extra mycket tid och resurser på flyktingmottagningen

Under våren 1988 rymde Fatme hemifrån. Vad som utlöste det vet jag fortfarande inte. Hon gavs tillfälle att prata med vår kulturkompetente psykolog. Hon ville skiljas. Psykologen trodde inte på att hon skulle genomföra sina planer eftersom skilsmässor var ovanliga i hennes kultur. Men, till allas förvåning genomförde hon skilsmässan. En rättslig process följde men frågan om barnen togs aldrig upp. Barnen gick till mannen. Det var brukligt och Fatme förklarades död.

För oss på flyktingmottagningen var det en smärtsam tid att se Fatme så totalt bortstött och bokstavligt talat isolerad. Hon drog ner sina persienner och mörklade lägenheten i ett halvår. Hon tilläts inte prata med sina egna barn, trots att de bodde bara 500 m från varandra.

Människorna i Skåneby oroade sig över Fatme. Man frågade hur det var med henne. Det kändes främmande och kusligt och man brydde sig om henne.

Omar bodde kvar i huset med alla sina åtta barn. Anmälningarna från hyresvärderna avlöstes med anmälningar från skola och barnomsorg om missförhållanden i hemmet. Flyktingmottagningen jobbade för högtryck.

En dag i slutet av 1988 kom Omar och berättade att han skulle flytta med barnen från Skåneby. Det blev med delad glädje som vi konstaterade att historien om Skånebys första flyktingfamilj var på väg att få ett slut. Barnen var omtyckta på dagis och i skolan, trots allt. Många var oroliga över hur det skulle gå för familjen i en storstad. Man hade lärt känna personerna bakom den beryktade familjen och vi hade fått ta del av en kultur som vi aldrig tidigare träffat på. Vi hade "slitit vårt hår" för att få det att fungera både innanför och utanför väggarna, men jag tror inte att det var vi som avgick som segrare.

Sammanfattning och kommentarer

Omar och hans åtta barn flyttade till stora staden. Kommunen stämde på 350 000 kr för att ha medverkat till vandalisering av huset. Numera är Omar omgift och vad vi vet har barnen det förhållandevis bra. Fatme bor fortfarande i Skåneby och några timmar om dagen städar hon på ålderdomshemmet. Några gånger om året besöker hon sin bror i Tyskland. Hon pratar aldrig om sina barn längre. Fatme är inte lycklig. Hon längtar efter sina föräldrar som bor kvar i Beirut. Vi som sett Fatme under dessa snart fem år, ser att hon är en flicka igen. Hon regredierade efter skilsmässan, det är som om hon inte varit åtta barns mor. Det blev för många förluster för Fatme när familjen lämnade Beirut.

Familjen är fortfarande starkt representerad i Skåneby. Den har på något sätt blivit utgångspunkten för diskussionerna kring flyktingmottagandet. Starka krafter inom kommunalpolitiken motarbetar flyktingmottagandet även idag.

Öknamn, skämt och invandrarhistorier har denna familjs namn och huset de bott i kallas "flyktinghuset" eller "skandalhuset".

Vi på flyktingmottagningen bemödar oss verkligen om att informera elever i skolorna, då lärarna anser stämningarna som invandrarfientliga.

Mot bakgrund av detta kan man undra vilka förutsättningar en flyktingfamilj har att lyckas i Skåneby. En "bra flyktingfamilj" bör anpassa sig till livet i den lilla kommunen, men samtidigt bidra med en viss exotism. De sino-vietnamesiska båtflyktingarna är mycket uppskattade. De sägs vara flitiga, tacksamma och vänliga ...

Den här familjen representerar den kultur som jag tror att vi har relativt svårt att acceptera. Den, där heder och blodsband går före lag och rätt. Det vi löser via samhällets försorg det löser de inom familjen, så kallad "privat matters".

Under våren 1987 fick vi bevittna en blodig släktfej. Med yxor och knivar löstes ett "privat matters", med blodsband starkare än vi kan föreställa oss.

Visst påverkades Skåneby-borna av den nya kulturen som kom dem så nära och visst var det med inslag av exotism.

Här avslutar jag berättelsen om Omar och Fatme och om Skånebys första mottagande.

Under arbetets gång har två frågeställningar känts angelägna. Dels är det om flyktingmottagningen verkligen behövdes och vilken funktion vi fyllde. Den frågan kan sedan även ställas mot hela den organisation som idag finns kring kommunernas mottagande av flyktingar.

En av de främsta orsakerna till att ärendet blev problematiskt var förstås de olika världsbilder vi rörde oss med. Referensramarna var olika. Framför allt när det gällde den "heliga kon", barnuppfostran.

Det var den sista länken i kulturen. Skulle familjen gjort avkall på den skulle kulturen varit död.

Vi ägnade allt för stor möda åt att försöka göra om familjen så att den lättare skulle passa in i de beslut vi fattade. Vi försökte i allt för liten grad att anpassa våra beslut efter deras behov. Vi hade för liten kunskap om deras världsbild för att få förståelse.

Ett problem var att vi som socialarbetare arbetade med lagen. Vid flera tillfällen kände vi oss tvingade att ta tillvara barnens intressen. Kunde vi låtit bli, och resultatet hade blivit det-samma? Rörde vi i familjens angelägenheter allt för mycket?

Beslutet om att barnen skulle vistas på en separat flyktingavdelning på daghem var trots allt bra. Det var en nödvändig inskolning i processen att bli skolmogen. Men hemma-hos-are var inte något bra lösning. Behoven var olika. Vårt behov var att få

familjen så anpassad som möjligt. Jag är idag säker på, att deras behov inte stämde överens med våra. Vi ville ju se dem försvenskade. Hemma-hos-aren upplevdes som en betjänt och familjen som tidigare levt under existensminimum i Beirut, trodde att de fått ett hembitråde på "socialens" bekostad! Vi arbetade tyvärr med dubbla budskap. Ena dagen erbjöd vi ett "hembitråde" och nästa dag hotade vi med att ta barnen ifrån familjen!

Konklusion: Om jag hade haft den kunskapen då, om exiltillstånd och faser av försvenskning, erfarenhet av olika kulturgrupper och distans till flyktingpolitiken etc, hade den här familjen fått ett värdigare mottagande.

Behövdes vi och vilken funktion fyllde vi?

Vem som helst av socialarbetarna hade kunnat arbeta med familjen men ingen ville. De var säkert glada åt att slippa våra problem och det är en viktig skillnad. Vi som valde att arbeta med invandrare valde att spegla vår egen kultur. En av funktionerna var att vara den förlängda svenska armen.

Exempel: Vi bidrog med våra attityder, beslut och handlingar till att skola in familjen i det svenska samhället. Förmodligen har de liknande problem idag, omkring skillnader och likheter i kulturerna men idag vet de hur de skall hantera de sociala situationer de hamnar i. De lever i större utsträckning med och i sin kultur idag än vad de gjorde under tiden i Skåneby.

BERÄTTELSEN OM FATEMEH

av Gunnel Simon

Klockan var halv nio när telefonen ringde på mitt kontor. Jag hade precis hängt av mig min jacka på kroken bakom dörren. Det var skolkuratoren som ringde. Hon berättade att en iransk flicka som heter Fatemeh satt hos henne och vägrade gå hem efter skol- dagens slut. Fatemeh hade nämligen blivit slagen av sin systems man och bad om att få flytta till en annan familj.

- Så där ja, tänkte jag. Då var det dags, det som var väntat. Det tog alltså två månader innan det hände.

Familjen består av mannen Seid, hustrun Zahra och tre barn samt Zahras yngre halvsyster Fatemeh. Hustrun kom tillsammans med Fatemeh och två barn. Maken kom ett par månader senare. Strax efter familjens flyttning till byn föddes det tredje barnet.

Familjen kom till Sverige från Iran i februari 1987. Seid hade varit ägare till en stor restaurang i Teheran. Zahra hade varit hemma och tagit hand om barnen. Fatemeh och Zahra har samma far, men inte samma mor. När Fatemeh var 40 dagar gammal övergavs hon av sin mor. Hon lämnades till Zahras mor för vård. När Zahra gifte sig med Seid, flyttade Fatemeh med Zahra och Seid. När familjen kom till Sverige bodde de först på en slussförläggning i mellansverige. Efter ett par månaders vistelse där, fick de en plats på en utredningsförläggning i Närke. familjen hade starka önskemål om att få en kommunplats i vår kommun, eftersom hustruns halvsyster och hennes familj redan var bofast där.

I juli 1988 flyttade familjen till vår kommun. När de flyttade fick vi på flyktingmottagningen veta av förläggningsspersonalen att Fatemeh, både på slussförläggningen och på utredningsförläggningen, anmält Seid för misshandel. Viss utredning hade

gjorts, och man trodde att misshandeln bestod av luggningar och örffilar - d v s uppfostringsmetoder som är accepterade i Iran. Dessa anmälningar hade kommit in precis före eller efter en flyttning.

Jag tog på mig jackan igen och gick bort mot högstadieskolan.

Jag träffade Fatemeh på skolkuratorns tjänsterum. Fatemeh berättade att hon och Seid hade varit i tvättstugan för att tvätta i lördags. En dispyt hade uppkommit dem emellan och Seid hade slagit Fatemeh i ansiktet, så att hon hade fått näsblod. Dessutom hade hon fått ont i nacken efter slaget. Den värken hade hon fortfarande kvar. Fatemeh hade körts till sjukhuset av Seid och Zahra efteråt. Skolkuratoren frågade Fatemeh om inte läkaren hade frågat henne om hur skadan hade uppkommit. Jo, läkaren hade frågat Fatemeh flera gånger. Fatemeh hade fått stränga förhållningsregler från Seid och Zahra om att hon skulle säga att de hade haft en häftig diskussion i köket, Seid hade brusat upp och blivit arg och skulle slänga en kopp i väggen. När Seid tog sats med armen för att slänga koppen kom Fatemeh i vägen och hon råkade få Seids arm på näsan. Fatemeh berättade denna version för läkaren.

Fatemeh sade flera gånger under samtalet med mig och skolkuratoren att hon var rädd för att gå hem. Hon ville inte heller att jag skulle tala med Seid och Zahra. Hon var då rädd för att få mera stryk. Tankarna virvlade runt i mitt huvud: "Hur skall jag handlägga detta? Vad gör man med en 13-årig flicka som inte vågar gå hem? Är hon trovärdig, med tanke på det muntliga utlåtandet från barnpsyk i Närke, om att Fatemeh var manipulativ och mytomman. Är detta ett symptom på en kulturkonflikt i kombination med tonårsfrigörelse? Vad gör jag när jag inte kan tala med vårdnadshavarna?" Skolkuratoren pushade på mig och sade: "Så här kan ju flickan inte ha det. Här får du göra något. Jag kände mig pressad, villrådig och ensam. Efter ett tag sade Fatemeh att det var OK för henne att gå hem, bara jag inte sade något till Seid och Zahra om vad Fatemeh berättat. Jag gick tillbaka till kontoret. Jag kände mig trött och tyngd av problemet och behövde få "prata

av mig" hos någon. Skulle detta bli mitt första omhändertagande? Jag fick tag i min arbetsledare. Hon lovade mig att komma in på mitt rum ett par minuter, men kom inte. Hon hade glömt bort det. Jag "haffade" henne i korridoren, när hon kom tillbaka från kafferasten. Jag drog ärendet snabbt för henne och hon gav mig "patentlösningen":

- Omedelbart omhändertagande jml LVU, med inläggning på barnpsyk för Fatemeh, samtidigt som jag skulle gå hem till Seid och Zahra och berätta varför socialnämnden omhändertagit Fatemeh. Jag tyckte att det var skönt att för en gång skull få ett klart och koncist råd. Jag ringde genast till barnpsyk och drog ärendet för en psykolog. Han kunde givetvis inte lämna något som helst besked på om de skulle kunna ta emot Fatemeh för en inläggning. Ärendet skulle diskuteras i "gruppen" och denna träffas bara en gång i veckan, så jag fick ge mig till tåls. Jag kände mig dock ganska lättad över beskedet att vänta. Jag kunde inte göra mer. Fast även om jag kände mig lättad, kändes det som om det var något som inte var som det skulle.

När flyktingmottagningen hade handledning senare på eftermiddagen, föredrog jag ärendet. Handledaren höll på att "trilla av stolen" när jag berättade om vilken plan jag hade hade för fortsatt handläggning.

- Inte kan man väl omhänderta barn omedelbart och lägga in dem på barnpsyk, utan att först ha talat med föräldrarna eller vårdnadshavarna?, var handledarens spontana fråga. Nej, självklart inte. Den "patentlösning" jag hade fått av min arbetsledare var ju uppåt väggarna galen! Så kan man ju inte göra mot någon. Det är myndighetsutövning av den grövsta sorten. Det kändes bra att min intuition motarbetade idén, trots att jag grep efter alla lösningarna och hade tagit "patentet" till mig. Men samtidigt blev jag väldigt besviken. Till vem skulle jag vända mig för att få råd och stöd? Uppenbart var ju att min arbetsledare inte kunde ge mig det. Plötsligt gick det upp för mig att jag stod helt ensam och att det inte fanns några färdiga lösningar i byrålådan, som kunde plockas fram när de behövdes. Jag bestämde mig för att

lita på min intuition och erfarenhet och göra ett så bra och professionellt arbete jag kunde.

Jag träffade Fatemeh efter ett par dagar igen. Jag berättade för henne att jag inte kunde göra någonting förrän jag hade talat med Seid och Zahra. Fatemeh såg på mig med skräckblandad förtjusning och sade återigen att hon inte vågade gå hem efter mitt samtal, som jag skulle ha med Seid och Zahra. Fatemeh sade att Seid hade hotat henne och sagt, att han inte brydde sig om ifall han kom i fängelse för att han hade slagit Fatemeh, därför att han hade rätt att slå henne, även om det inte är tillåtet i Sverige. Dessutom hade han sagt att han kunde sända tillbaka henne till Iran, när som helst.

Fatemeh bad mig att jag inte skulle tala med Seid och Zahra förrän efter cirka en och en halv vecka. Familjen skulle få besök av goda vänner från Närke och Fatemeh ville inte att vännerna skulle bli inblandade. Under denna tid träffade jag Fatemeh vid ett par, tre tillfällen. Varje gång frågade jag henne om hur det var hemma. Varje gång svarade hon att det var bra.

- Jag blir inte klok på Fatemeh. I ena stunden säger hon att hon inte vågar gå hem, men i andra stunden är det inga problem. Njuter hon av att engagera myndigheter och personer i sin omgivning med sin berättelse? Lärare och rektor ringde upp mig och var mycket upprörda över att "socialen" inte hade gjort någonting, och varför inte flickan flyttades till en familj, där hon trivdes. Det är svårt att veta hur man skall göra för att göra rätt och vilket som är bäst: - att rycka ut i brandkårsfart eller att ta det lugnt? I vilket fall som helst, verkade det som om Fatemeh själv tyckte att det för tillfället var lugnt hemma.

En morgon träffade jag Fatemeh i ett rum på skolan. Hon berättade för mig om sin uppväxt. Fatemehs mor övergav henne när hon var 40 dagar gammal. Fatemeh har sedan dess flyttat runt till olika halvsyskon, där hon har bott en månad här och en månad där. Fatemehs far dog när hon var sju år gammal. Vid tolv års ålder, träffade Fatemeh sin mor för första gången sedan hon lämnades

bort. Hon bodde hos sin mor i cirka tre veckor, men flyttade sedan tillbaka till sina halvsyskon. Fatemeh har sedan dess inte haft någon kontakt med sin mor och hon sade att hon hatade henne. Vidare berättade Fatemeh om drömmar som hon haft. Hon hade drömt om hur hon hade haft samlag med Muhammed.

- Hur fungerar en tonåring som har flyttat runt hos olika halvsyskon och bott "på nåder" hos? Mot vem skall hon frigöra sig? Är detta ett sätt för Fatemeh att få omtanke och uppmärksamhet? Vad står hennes drömmar för? Frågorna hopar sig och jag finner inga svar.

Jag träffade Seid och Zahra vid ett hembesök. Jag hade tolk med mig, så att språket inte skulle bli något hinder vid vårt samtal. Jag förklarade mitt ärende och bad dem berätta om situationen. Stämningen var avslappnad. De berättade att de vid det här laget var vana vid Fatemehs "utspel". Upprinnelsen till detta var att Fatemeh träffade några flickor på flyktingförläggningen. Dessa skulle flytta ihop med sina pojkvänner. Fatemeh blev inspirerad av detta och ville till varje pris flytta hemifrån. När hon förstod att hon var för ung för att bo ensam, har hon i stället framhållit att hon har blivit slagen.

Fatemeh hade tidigare berättat för mig om att hon hade haft mycket god kontakt med en svensk kvinna, Marianne. Fatemeh hade träffat henne under tiden då familjen bodde på utredningsförläggningen. Fatemeh hade också sagt att Seid och Zahra inte tyckte om att hon träffade Marianne. Jag frågade Zahra om Marianne och Fatemehs kontakter med henne. Zahra berättade att Fatemeh tyckte om att träffa Marianne bara för att hon hade tre tonsårssöner. Då Fatemeh blev inspirerad av de andra flickorna på förläggningen till att flytta hemifrån, men förstod att hon var för ung för att bo ensam, ville hon flytta hem till Marianne i stället för att få bo tillsammans med hennes söner. Dessutom hade Marianne lockat Fatemeh med att de två skulle ut och resa tillsammans och att hon kunde kalla Marianne för "mamma".

Seid sade att det var svårt att uppfostra Fatemeh. Fatemeh är en iransk flicka och skall uppfostras så också, men Fatemeh vill leva som sina svenska kamrater. Som ett exempel nämner Seid att Fatemeh hade stått i trapphuset en dag och hånglat med en pojke. Detta är absolut förbjudet för en "bra flicka" enligt iransk sed och Fatemeh hade på grund av denna händelse blivit utskälld av Seid. Det blir ofta konflikter i hemmet om sådana saker. Seid tolkar att denna konflikt ligger till grund för Fatemehs senaste anmälning.

Zahra berättar att Fatemeh inte är normal. Hon är sexualfixerad. Detta upptäcktes redan i Iran. Hon hade sexuella aktiviteter och talade i sexuella termer i skolan med sina klasskamrater. Klasskamraternas föräldrar klagade hos skolledningen. Fatemeh fick kontakt med en kurator eller psykolog för dessa beteenden. Beteendena fortsatte emellertid och Fatemeh relegerades cirka ett år innan familjen flyttade till Sverige.

Jag försöker få en bild av hur detta beteende ses i Iran. Drar hon skam över familjen? Anklagas de vuxna för en dålig uppfostran eller ser man flickan som sjuk? Stämningen var lugn. Jag förklarade min roll och poängterade att jag skulle vara till stöd för hela familjen. Seid uttryckte sin tacksamhet över att jag hade talat med honom och Zahra, så att de hade kunnat förklara sin version av problemet. I Närke hade socialtjänstemannen inte alls lyssnat på dem, utan helt och hållet gått på Fatemehs berättelse. Vi avslutade samtalet med att bestämma att vi skulle träffas igen om ungefär två veckor.

Dagen innan vi skulle träffas för att fortsätta vårt samtal, ringde Zahra och berättade att familjen var i Närke hos goda vänner, eftersom barnen var lediga från skolan just denna vecka. Vi kom överens om att Zahra skulle ringa mig när familjen hade kommit tillbaka till vår kommun igen.

Dagen därpå kommer Fatemehs andra halvsystem, Soraya, till mig. Hon berättar att Fatemeh finns i Iran. Hon hade ringt från Iran

till Soraya kvällen innan. Seid hade lurat henne till Iran genom att han hade sagt till henne att de skulle åka till Danmark för att handla mat. Därefter hade de flugit från Kastrup till Turkiet, och därifrån med buss till Iran. Fatemeh ville nu ha hjälp med att komma tillbaka till Sverige.

Plötsligt blir jag illamående och får svårt för att andas. Soraya berättade att Fatemeh sagt i telefonen att hon nu hade varit i Iran i två veckor. Hon hade låsts in av Seids släktingar. Fatemehs halvbror, Afshin, som bor i Teheran, hade på något sätt fått veta att Fatemeh fanns i Teheran och att hon hade varit inlåst. Han hade hämtat ut henne med hjälp av iransk polis. Fatemeh bodde nu hos Afshin.

Fatemeh hade inte hunnit få sitt främlingspass från Statens Invandrarverk, innan hon reste från Sverige. I stället hade hon rest på ett falskt, iranskt pass, som Seid hade ordnat åt henne. Detta pass hade beslagtagits av iranska gränspolisen. Fatemeh hade inga handlingar med sig, som bevisade att hon hade uppehållstillstånd i Sverige. Soraya påtalar återigen att Fatemeh bett om hjälp att komma tillbaka till Sverige och att hon bett om min hjälp.

- Jag är villrådig. Hur skall jag kunna hjälpa Fatemeh?

Jag ringde Statens Invandrarverk och talade med en tjänsteman på juridiska avdelningen. Han berättade att det endast var svenska ambassaden i Teheran som skulle kunna hjälpa Fatemeh. Soraya bad mig att ringa och tala med någon på svenska ambassaden. Kommunens växeltelefonist fick i uppdrag att ringa upp ambassaden. Efter cirka 15 minuter fick vi kontakt med Teheran på en mycket knastrig och dålig linje, där jag fick skrika för att kunna göra mig hörd. Jag skrek och bad på engelska att få tala med ambassadören, tills kvinnan i andra änden på linjen frågade på trygg kalmaritiska om jag talade svenska! Jag berättade om Fatemeh och hon lovade att se till att Fatemeh skulle få komma in till ambassadören direkt. I vanliga fall är det flera veckors väntetid. Soraya sade gång på gång att jag inte fick tala om för Seid

och Zahra att det var hon som hade berättat om Fatemeh för mig. Det var en anonym anmälan.

- Hur skall jag kunna gå vidare med detta? Hur skall jag säga till Seid och Zahra, att jag faktiskt vet att Fatemeh finns i Iran, utan att avslöja Soraya? Skall jag låtsas som ingenting?

Jag rådgjorde med min arbetsledare. Hon tyckte att jag fick svälja min stolthet och hitta på något.

- Stolthet? Är det stolthet det handlar om? Handlar det inte mer om att spela med öppna kort och klara spelregler? Jag beslutade mig för att gå hem till Soraya och hennes man, Faraz, för att tala vidare med dem.

Två dagar senare gick jag hem till Faraz och Soraya. De bjöd på te och vi satt och talade. Faraz berättade att Fatemeh behandlades illa av Seid och Zahra när hon bodde i vår kommun. Hon fick inte något godis när de andra barnen fick. Hon fick sällan eller aldrig kläder eller fickpengar. Faraz trodde att Seids syfte med att åka till Iran var att lämna Fatemeh där. Vi diskuterade vidare om hur jag skulle komma vidare i ärendet, men Faraz vidhöll att deras anmälan skulle vara anonym. Däremot kunde de hjälpa mig att ringa upp Afshin, så att jag själv skulle kunna tala med Fatemeh. Efter många, enträgna försök, lyckades vi äntligen nå Iran. Fatemeh var hemma och jag fick tala med henne. Det var svårt att höra henne gråta i telefonen och säga: - varför lyssnade du inte på mig? Jag sade ju att han hotade med att skicka tillbaka mig till Iran. Hade du lyssnat på mig, hade detta inte hänt! Den fredagskvällen tog jag arbetet med mig hem och mādde "pyton" och grät.

Måndag morgon ringde jag till Zahra och bestämde tid för ett hembesök. På onsdag förmiddag gick jag hem till Seid och Zahra, tillsammans med en tolk. Jag var nervös inför hembesöket och hade svårt att samla ihop tankarna. Det jag kände var att jag skulle ställa Seid och Zahra till svars för vad de hade gjort mot Fatemeh.

Det vara bara Zahra och de två yngsta barnen som var hemma när jag kom. Efter "hälsningsceremonien" satte vi oss i vardagsrummet. Jag berättade för Zahra att jag visste att Fatemeh fanns i Iran. Jag ville veta vad det var som hade fått dem att ta det beslutet att sända henne till Iran. Zahra berättade att Fatemeh hade ställt till med mycket problem och bekymmer för familjen under den tid de hade vistats i Sverige. Fatemeh var besatt av tanken att flytta hemifrån och försökte till varje pris genomföra den. Detta hade hon gjort genom att berätta för sociala myndigheter, skola och förläggningsspersonal att hon blev misshandlad i hemmet. Seid och Zahra hade noga diskuterat vad de skulle göra för att komma tillrätta med Fatemeh. Zahra berättade att hon hade skrivit brev till flera släktingar i Iran och rådfrågat om hur de skulle göra med Fatemeh. Hon hade fått fler råd, bland andra att döda henne eller att sända henne tillbaka till Iran.

Zahra och Seid beslutade sig då för att sända tillbaka Fatemeh till Iran var den bästa, och för övrigt också den enda lösningen av problemet. Zahra såg på mig med en nästan trotsig blick och var helt övertygad om att de hade gjort rätt. Detta var bestämt redan vid den tidpunkt då jag hade varit på hembesök hos familjen vid första tillfället. Jag frågade Zahra varför de inte hade berättat för mig, att de tyckte att de hade mycket problem med Fatemeh. Jag hade ju frågat dem, men de förnekade alla problem då. Zahra sade bestämt att detta var en familjeangelägenhet som socialförvaltningen över huvud taget inte hade med att göra. Jag försökte lamt att rättfärdiga mitt arbete genom att säga att socialnämnden har ett övergripande ansvar för alla barn som bor i kommunen och skall se till att de har det bra.

Plötsligt började Zahra gråta. Hon berättade med förtvivlan i rösten om hur det hade gått till när Seid åkte tillbaka till Iran med Fatemeh. Seid skulle ta med Fatemeh med flyg till Turkiet från Köpenhamn. I Turkiet skulle släktingar till Seid möta upp för att ta Fatemeh med sig till Iran. Av någon anledning fick släktingarna problem och kunde inte ta sig ut från Iran. Seid beslutade sig då för att ta risken och själv åka över gränsen

till Iran med Fatemeh. De åkte buss från Turkiet till Iran. När de kom till gränsen fanns Seids namn på en s k svart lista hos gränspolisen. Hans och Fatemehs pass beslagtogs. Seid kan nu inte komma ut från Iran förrän efter en rättegång, som skall hållas inom två-sex månader.

Då plötsligt gick det upp för mig dimensionen av ärendet.

- Hur skulle jag kunna ställa Zahra till svars för vad de hade bedömt var det bästa för Fatemeh? Hade jag rätt till det? Var detta det bästa för Fatemeh? Vad kommer att hända med Seid i Iran? Hur kommer Zahra att klara av att vara ensam med tre små barn i Sverige? Zahra blev mycket upprörd och arg när jag berättade att Fatemeh vill komma tillbaka till Sverige. - Jag vill inte att hon skall komma tillbaka hit, då blir det skilsmässa mellan mig och min man. Mina barn skall skriva till Invandrarverket och ambassaden och be att Fatemeh inte skall komma tillbaka. Dessutom var Fatemeh med på att åka till Iran och följde med frivilligt, sade Zahra. Jag förstod inte riktigt varför Zahra blev så upprörd. Jag hade precis förklarat att kommunen inte kunde hjälpa Fatemeh att komma tillbaka till Sverige, och att om hon kommer tillbaka till Sverige så är det inte aktuellt att hon skulle bo hos Seid och Zahra.

Här lämnar vi historien om Fatemeh. Vad jag vet så finns Fatemeh och Seid fortfarande kvar i Iran. Fatemeh har skrivit ett brev till mig, där hon berättade om hur det hade gått till när de åkte till Iran. Det verkar mycket osäkert om Fatemeh någonsin kommer tillbaka till Sverige. Seid har fått betala en stor summa pengar för att kunna gå fri i väntan på rättegången. Ingen vet vad som kommer att hända honom efter rättegången. Får han fängelsestraff? Böter? Får han resa tillbaka till Sverige och sin familj? och kanske den viktigaste frågan; blir han insläppt i Sverige igen? Han fick uppehållstillstånd i Sverige på grund av att han inte kunde begagna sig av sitt hemlands beskydd. Uppenbarligen har han ju kunnat återvända. Omprövas hans uppehållstillstånd? Vad kommer att hända med Zahra?

Jag har funderat mycket varför familjen valde en så drastisk lösning av problemet. Det jag i efterhand har kunnat få fram genom att analysera ärendet är att Seid och Zahra hade rådgjort med släkten och Seid hade fått släktens uppdrag att föra Fatemeh tillbaka till Iran. Då inte släktingarna kunde möta Seid i Turkiet, valde han att åka in i Iran, trots att han var väl medveten om riskerna, får att behålla hedern inför släkten och slutföra uppdraget. Det är inom familjen som de stora och viktiga besluten fattas - därför berättade man inte för mig vid det första hembesöket, vad familjen faktiskt redan hade bestämt. Man lät mig helt enkelt spela mitt eget "tjänstemannaspel" och lyssnade artig till det jag hade att säga. När jag hade gått därifrån fortsatte de att planera efter sin egen plan. Hade jag kunnat möta dem vid mitt första samtal? Troligen inte, eftersom de medvetet undanhöll planerna för mig. Jag brukar kunna känna intuitivt om någon ljuger eller talar sanning, men vid möte med en annan kultur och dessutom när samtalet går via en tolk, försvinner många av de signaler man annars kan känna igen. Dessutom är signaler, tecken och kroppspråk kulturbundna, vilket betyder att jag kanske inte uppfattade signalerna eller misstolkade dem.

Denna essä visar ett socialt behandlingsarbete med en invandrarfamilj, samt mina tankar kring detta. Till allra största delen rör det sig om möten mellan människor, men där den intuitiva känslan ibland slår fel, på grund av de olika kulturer vi har med oss i bagaget. Det kan då bli svårt att avläsa situationer på rätt sätt. Jag tror inte att detta är något man kan inhämta från litteraturen utan det är endast genom erfarenhet som kunskapen erövrar.

TILL MINNE AV GHOLAM - en flykting i Sverige

av Kaj Månsson

En novemberdag, hög ren luft. Solen skiner. Jag sitter på mitt kontor för flyktingmottagning i kommunhuset och plockar lite förstrött bland mina papper. Planeringen för ny flyktingmottagning för våren börjar ta form. Vi går mot årets slut och jag har lotsat 20 nya människor runt i det sociala systemet. Bostad, svenskundervisning, socialbidrag, sjukvård, barnomsorg etc. Allt går på rutin. Jag funderar inte så mycket över varför dessa människor finns just här, varför man har flytt just till Sverige. När vi pratar med varandra märks inte så mycket av kulturella skillnader. Det märks inte så mycket att man saknar sina anhöriga.

Vi diskuterar framtiden i Sverige. Vad skall du arbeta med? Skall du gå någon utbildning? - Jaså, du har gjort slut på socialbidraget? - Behöver mer pengar? - Tyvärr så blir det avslag, du får så mycket som är bestämt att räcka. Hemspråksundervisning till dina barn? - Javisst, det skall jag ordna.

Just denna novemberdag kommer Mohammad och Jafar in på mitt kontor.

Mohammad och Jafar tillhör "gamlingarna" bland "mina" flyktingar och pratar numera nästan perfekt svenska. Båda går på utbildning via arbetsförmedlingen med fast jobb inom en snar framtid. Vid åsynen av Mohammad och Jafar utbrister jag glatt - Nä, men hej!, det var längesedan. Mohammad tittar på mig och säger - Du vet inte vad som hänt, Kaj?

- Nej, vad då?

- Gholam är död.

Gholam död!?

- Men hur, var, när?

Jag pratade ju med honom förra veckan, han var så glad att han fått arbete på Sockerbolaget. Gholam körde in i ett träd igår på väg till arbetet, sa Mohammad. Innan jag hade hunnit samla mig sa Mohammad - Är det något vi kan hjälpa till med?

Jag blev förvånad över mig själv, hur jag systematiskt gick igenom praktiska frågor i mina tankar. Hur blir det med kontakten med anhöriga i hemlandet? Försäkringar? Förvaltning av dödsbo? Begravning? Javisst, hörde jag mig själv säga. Javisst kan ni hjälpa till. Först av allt går vi till kommunens advokat. Men allra först får socialchefen skriva ut fullmakt i "ärendet" till advokaten.

När jag kom tillbaka till mitt kontor ensam, så började jag "lista upp" alla frågetecken. Det gick inte så bra, för Gholam blev liksom "levande" för mig. Märkligt egentligen. Man har en ytlig kontakt med en människa, plötsligt känner man så starkt för honom att han nästan blir levande.

Gholam kom ofta upp på kontoret "bara för att prata lite" Haj - huur ar laget, sa alltid Gholam. Han tittade under sin mörka lugg, med ett ständigt leende.

- Vad gora duu?

- Jag gör inget särskilt, bara skriver lite papper. Vad gör du själv?

- Jag borja arbetet. Jag köpa bil.

Denna pojke, 26 år gammal, lämnar sitt hemland och anhöriga för att slippa bli dödad i ett meningslöst krig, och så händer detta.

Livet är bra konstigt ibland. Gholam 26 år, vem var han?

Gholam växte upp i södra Iran, i oljestaden Abadan som gränsar till Irak. Pappa arbetade vid polisen under Shahen. Mamma var hemmafru. Näst yngst av tre syskon gick han ut gymnasiet i Abadan. Under tiden för studierna arbetade han också för familjens försörjning. Gholam hade tänkt att bli skräddare och hade

en plats som lärling. Han gjorde sin tvååriga militärtjänst i början av den iranska revolutionen. Han låg en kort tid vid fronten i Irans krig mot Irak, men blev hemskickad. Iran hade i början av detta heliga Guds krig bara ortodoxa muslimer som soldater.

Gholam var inte speciellt religiös. Visst var han muslim och trodde på Gud och profeten, men inte att just detta krig var Guds krig. Han var en ganska traditionell muslim.

Regeringen krävde i ett senare skede att Gholam skulle delta vid fronten - man började få ont om soldater. Detta var samtidigt som hemstaden Abadan omringades av Irak. Familjen flydde då till Esfahan i centrala Iran.

Som ytterligare börda för familjen drog regeringen in pappans pension. Anledningen till detta var att pappan arbetat inom polisen under shahtiden. Regeringen hade som bekant olika sanktioner mot alla som arbetat direkt under Shahan.

Familjen beslutar nu att satsa på Gholams framtid. Man börjar samla in pengar genom släkt och vänner. Pengar att betala smugglare så att Gholam kan komma ut ur Iran till Europa och skapa sig en framtid där.

Man lyckas få ihop summan, ca 50 000 kr.

Gholam smugglas över gränsen till Turkiet och kommer via Östtyskland till Trelleborg.

Efter polisförhör, vistelse på förläggning i Sverige, hamnar han hos mig på socialkontoret.

Gholam anpassar sig fort i sin nya tillvaro. Lär sig svenska fort. Får lägenhet. Han träffar också en svensk flicka som han ofta pratar om att gifta sig med. Men hela tiden lyser det igenom honom att han saknar sitt hemland, sina släktingar. Han går omkring med skuldkänslor för sin familj som han vet har det svårt i hemlandet. Hans familjen har ju barskrapat sig för att få ihop

pengar till hans flykt ur Iran. Hur har pappa det? Han var gammal och sjuk när Gholam lämnade landet. Breven Gholam skriver öppnas och läses av okända människor. Telefonsamtalen avlyssnas. Det vet Gholam. Vad kan man säga eller skriva utan att det skadar familjen? För att hjälpa sina familj har Gholam hela tiden skickat pengar till Iran. Han vill börja arbeta så fort som möjligt så han kan skicka mer. Han pratar mycket om just detta, att hjälpa sin familj.

Gholam får sitt hemlands körkort utbytt mot ett svenskt. Inte har han kört bil speciellt mycket men han har ju körkort. Ingen uppkörning krävs, ingen teori om trafikregler. Han får sitt svenska körkort. Gholam lyckas också låna pengar till en begagnad bil. Han är stolt och glad att han "skall börja arbetet". En vecka hinner Gholam arbeta.

En tidig morgon i början av november på väg till arbetet kör Gholam med hög fart in i ett träd. Tidningsbudet fann honom. Döden var ögonblicklig. Ratten hade trängt in i bröstkorgen. Halva ansiktet var borta.

När jag sitter på kontoret och funderar, börjar det komma in flyktingar. Kommunens tolk och assistent kommer också. Vi är alla lite villrådiga. Frågorna börjar torna upp sig.

Snabbt bildas en "arbetsgrupp" bland flyktingarna med mig som beslutande. Hur kontaktas anhöriga i Iran? Vem kontaktar flickvännen? Var skall Gholam begravas? Begravningsbyrå? Skall kroppen skickas till hemlandet? Vem betalar för detta? Hur gör vi med hans tillhörigheter? Vem ordnar minnesstund? Advokaten måste ha fullmakt från föräldrarna att förvalta dödsboet.

Enligt arbetsgruppen skall Gholam begravas utan kista. Detta är, säger man, tradition och bestämt genom koranen. Någon i gruppen undersöker detta. Man pratar med kyrkorådet i Lund och får besked om att detta inte är möjligt. Varför vet jag inte. Kyrkan i kommunen kan ej heller erbjuda någon speciell muslimsk

begravningsplats, utan endast kristen jord. Man är inte heller intresserad av att avsätta jord för detta ändamål, utan hänvisar till Malmö kommun, östra kyrkogården.

Under tiden undersökte jag och advokaten om det fanns möjlighet att skicka kroppen till anhöriga i Iran. Denna lösning visade sig vara mycket kostsam. Dessutom fanns risken att man i Iran skickade kroppen tillbaka till Sverige eftersom Gholam var "desertör" och hade flytt från Iran. Föräldrarna hade inga sådana önskemål.

Under tiden vi arbetade med dessa frågor, som egentligen ingen av oss kunde, varken advokaten, arbetsgruppen eller jag, ringde begravningsbyrån och menade att vi hade två veckor på oss. Längre än så "höll man inte kroppen i kylhus". Kroppen fick inte heller kremeras. Även detta, fick jag veta av arbetsgruppen, är bestämt i koranen.

För att inte belasta dödsboet med onödiga kostnader sade jag upp lägenheten omedelbart.

Kommunens assistent, två beredskapsarbetare samt jag själv hyrde en bil och tömde lägenheten på de få tillhörigheter som där fanns. Assistenten, som var mycket god vän med Gholam orkade inte. Han satte sig på en stol i lägenheten och bara grät. Han grät och var arg på livet som var så orättvist. Elaka människor får leva, och snälla fina människor dör, snyftade han.

I Gholams lägenhet hade tiden liksom stannat. Mat stod framme sedan frukosten. En halvt urdrucken kopp te stod på bordet. Lite disk i diskstället. Jag tyckte det var lite otäckt och ville egentligen gå därifrån. Det var precis som om Gholam skulle komma hem vilken sekund som helst.

Hur som helst hade vi ett arbete att göra och det var bara att systematiskt packa vad vi tyckte kunde användas och kasta resten.

Gholams saker såldes sedan på auktion bland flyktingarna med advokaten som auktionsförrättare. Omkring 6 000 kr fick dödsboet in.

På den tredje dagen efter dödsfallet blev jag inbjuden till minnesstund av arbetsgruppen. Denna högtid skulle hållas i en av flyktingarnas lägenhet. Enligt den muslimska traditionen håller man sådan högtidsstund till minne av den döde den tredje, sjunde samt fyrtionde dagen efter dödsfallet. På ettårsdagen samt nyårsafton hålles även då minnesstund. Nyårsafton inträffar den 21 mars enligt den persiska/iranska traditionen.

När jag stiger in i lägenheten, en tvårumslägenhet på omkring 65 kvm, möter mig en stämning och atmosfär som gör att jag nu verkligen ser skillnaden mellan våra kulturer. I detta möte blev skillnaderna tydliga.

Lägenheten hade tömts på alla möbler utom de som fanns i köket. Golven hade täckts fullständigt med mattor som hade persiska mönster. I lägenheten fanns omkring fyrtio personer, män och kvinnor. Samtliga kvinnor hade i ett slag förvandlats från, som jag betraktade kvinnorna, västerländskt orienterade, klädda i jeans och tröja, målade - ja, som ju kvinnor i Sverige klär sig, till traditionellt muslimska kvinnor. Nu var alla klädda i svart med lång kjol och dok över huvudet. Man hälsade lite blygt på mig. Kvinnorna befann sig i det lilla rummet. I det stora rummet befann sig männen sittande runt väggarna med mat, godis och nötter i en rad i mitten av rummet. I ena kortändan av rummet fanns ett litet podie klätt i svart med blommor i vasar. På podiet stod ett ganska stort och nytaget foto av Gholam. Belysningen var dämpad, liksom samtalstonen och över alltihopa vilade en tung doft av mat och rökelse. Koranen gick runt bland samtliga män vilka läste högt ur boken. Det hela gjorde ett starkt intryck på mig och jag måste medge att jag kände mig en smula vilsen. Den artighet och värme som mötte mig i denna gruppen av människor, gjorde emellertid att jag kände mig som en i gruppen. Jag fick

plats vid ena långväggen och satt väldigt stilla och tyst, som för att inte störa, i nästan två timmar.

Inledningsvis sade jag att den kulturella/religiösa skillnaden blev tydligt. Detta kanske är en sanning med modifikation. Visst blev skillnaden mellan man och kvinna tydlig nu. Men är det inte så att egentligen finns inte så stora skillnader?

Den tradition jag vuxit upp med innebär att kyrkan och begravningsbyrån tagit över en stor del av arrangemangen. Prästen håller de tal som behövs i kyrkan och begravningsbyrån ordnar med mat och kaffe i församlingshemmet. Efter detta går var och en hem till sitt. Man behöver så att säga inte tänka så mycket på hur allt går till. Allt är väldigt rationellt och välorganiserat.

Jan Hjärpe, professor i islamologi, beskrev vid en föreläsning skillnader mellan det "starka" och "svaga" samhället. I det "starka" samhället föds man på landstingets BB-avdelning och begravas på den kommunala kyrkogården. Där emellan går man på kommunalt dagis, statlig skola och utbildning, arbetar samt får statlig pension. Kanske bor man en tid på en kommunalt servicehem i slutet av livet.

I det "svaga" samhället finns inte dessa "skyddsnät" så väl utbyggda, utan människor hänvisas till varandra och framför allt familjen. Just familjebegreppet är betydligt mer vidsträckt i det "svaga" samhället och omfattar inte endast de allra närmsta släktingarna. Begreppet "familjen" har en större social funktion i det "svaga" samhället. Precis som i Sverige för kanske bara femtio år sedan. Det var kanske just detta jag upplevde i tvårumslägenheten där fyrtio personer samlats. Jag kände mig som en i "familjen".

Det fanns en person som inte kom till denna minnesstund - Gholams fästmö, Lotta. Det hade kommit an på mig att kontakta Lotta om vad som hänt. Vid mitt möte med Lotta förstod jag att Gholam och Lotta stod varandra väldigt nära och hade för avsikt att gifta sig. Lotta hade tre barn från tidigare äktenskap och barnen hade accepterat Gholam. Lotta berättade skrattande och gråtande

samtidigt att barnen inte riktigt förstod att Gholam kunde hjälpa till med läxorna. "Han pratade ju inte svenska". Hur kan man räkna matematik om man inte pratar svenska?, undrade barnen. Med förvåning såg de att Gholam kunde räkna ut alla tal i matematikboken. Situationen då Lotta och assistenten grät öppet på kontoret blev oerhört känsloladdad för mig. Jag gick in till socialchefen och sade att hon måste komma in på mitt rum och hjälpa mig. Nu blev det i stället så att tre personer satt och grät på mitt rum, socialchefen, Lotta och assistenten. Själv kämpade jag emot känslovågorna.

Lotta menar att hon inte orkar komma till minnesstunden i lägenheten. Kanske känner sig Lotta utanför. Skall hon sitta bland dessa svartklädda sörjande muslimska kvinnor med dok över huvudet? Lotta är ju kristen.

Det har nu gått nästan två veckor sedan Gholam dog. Vi börjar alla bli lite oroliga för att det gått så lång tid. Arbetsgruppen menar att Gholam egentligen skulle begravas omedelbart. Detta enligt koranen och traditionen. Begravningsbyrån ringer och vill ha besked om hur man skall göra. Var skall han ligga? Val av kista? Vem betalar? Hur mycket får det kosta? Advokaten har bedrivit ett fint "detektivarbete" Via olika försäkringsbolag har han lyckats få ihop ca fyrtiotusen kronor.

Skönt, tänker jag, då blir det i alla fall en slant till Gholams föräldrar. Vi bestämmer nu tillsammans att Gholam skall vila på Malmö Östra kyrkogård. Även datum bestämmes en vecka framåt. Tid beställes i moskéen i Malmö för jordfästning. Jag följer dock inte med till moskéen i Malmö.

Vid själva gravsättningen på kyrkogården infinner jag mig punktligt klockan tre en strålande förvinterdag i slutet av november. Mycket folk har samlats. Kistan finns på plats och vilar på två träplankor över gravöppningen. Själv är jag utrustad med kamera. Jag har nämligen blivit ombedd av arbetsgruppen att fotografera hela gravsättningen. Detta för att skicka fotona till Gholams föräldrar som ett minne och som bevis på att begravningen ägt rum enligt de regler som traditionen bjuder. Vad jag lägger märke

till är placering av gravarna. Raden av gravar löper snett mot den raka gången utanför. Anledningen är helt enkelt riktningen mot Mekka. Enligt det islamska gravskicket skall den döde ligga på höger sida med ansiktet mot Mekka. Gravkvarteret är ungefär tio år gammalt. Det hör till kyrkan men ligger strax utanför. Det är nämligen viktigt att området inte är mark som är vigd av kyrkan, får jag veta. Några i gruppen tar tag i rep som löper under kistan, medan andra tar bort träplankorna. Kistan firas sakta nedåt mot botten. Under tiden fotograferar jag noggrant allt som sker. När kistan nått botten och repen dragits bort kommer chocken för mig. Assistenten och några i gruppen klättrar ned i graven och öppnar kistan! Jag står vid ena kortändan av gravöppningen och fotograferar plikttroget. Svetten börjar så smått tränga fram i pannan och jag känner ett obehag och en rädsla inom mig. Vad gör dom? Men, detta är väl inte tillåtet? Man tar bort den vita svepningen från ansiktet och fötterna på den döda kroppen. Tiden står stilla. Man tar tag i den stela kroppen och lägger den, Gholam, på sidan! Vid det här laget är jag helt genomsvechtig, glasögonen igenimmade och jag fotograferar i blindo! Jag tror att detta är en av mina starkaste upplevelser i hela mitt liv! Jag fotograferar kroppen. Halva ansiktet är borta. Detta är första gången jag ser en död människa. När man lagt kroppen på sidan låter man kistlocket vara nästan helt öppet. Man "låser" locket med grova träplankor så att det inte kan falla tillbaka. Hela kistan lutar lite också. När allt detta är klart kliver man upp ur gravöppningen. Vad som slår mig är lugnet och allvaret i ansiktena på dem som varit nere i graven.

Graven fylles igen och församlingen åker återigen till lägenheten för minnesstund. Själv åker jag in i Malmö och får snabbframkallat filmen. När jag senare återkommer till lägenheten formligen sliter man fotona ur handen på mig. Jag är nu trött och åker hem till min bostad. Den natten sov jag dåligt.

Vad var det egentligen som hände?

Jag tar hjälp av professor Hjärpe igen. I hans bok "Islams värld" kan man läsa på sidorna 18-20 följande:

"Just i fallet islam kan vi peka på historiska faktorer som gjort att samhällets institutioner och funktioner ses som något som hör ihop med centrala religiösa frågeställningar. Muhammed skiljer sig från de flesta andra religionsstiftare i detta att han faktiskt hade politisk makt. Om vi jämför med kristendomens stiftare så vet vi att han ingen politisk makt hade, och också avvisade försöken att göra honom till världslig härskare och domare. I den kristna teologin har hans lidande, maktlöshet och död, förblivit centrala läropunkter. De kristna kyrkorna hade ingen politisk makt förrän efter ca 300 år. Staten och dess funktion kunde alltså inte gärna betraktas som centralt religiösa frågor. Och det i sin tur har medfört att sekulariseringen, t ex i Sverige, inte har varit någon svår process eller har inneburit någon djupgående strid eller splittring. Man har hela tiden, åtminstone i princip, skilt mellan andligt och världsligt, religion och politik, kyrkans område och statens område, kyrkorätt och profan rätt.

Men Mohammed var faktiskt statschef, chef för den första muslimska staten, under ett årtionde, från 622 till sin död 632. Han fungerade alltså inte enbart som en religiös förkunnare, en profet, utan som samhällets ledare i fred och krig, domare, strateg, politiker, böneledare och samhällets ledare på en gång. På samma sätt hade hans efterträdare som statens ledare (kaliferna) på samma gång religiösa funktioner - åtskillnaden religiöst - profant görs överhuvudtaget inte.

Detta gör att sekularisering, en åtskillnad mellan profant och andligt, mellan religionens område och politikens, inte ter sig lika självklar. Tvärtom, det blir en mycket omstridd företeelse.

Kanske är det den långa lutherska traditionen som gör att vi i först hand ser religionen som något som berör människans-individens existentiella frågor, frälsning, samvetets röst, skuld och förlåtelse, ångest och livsmod.

Naturligtvis är islam religion också i den meningen. Men vi får försöka se, att också en rad andra frågeställningar och andra funktioner hör till det som räknas som islam, företeelser, som vi inte brukar räkna till religionens område, eller betraktar som bisaker, t ex frågorna om mat, kläder och etikett."

Efter att ha läst detta förstår jag lite bättre varför det var så viktigt att fötterna och huvudet på Gholam var fria - han skulle helt enkelt vidare till Mekka. Tydligare blev det också varför kvinnorna "förvandlades" och man hade skilda rum. Det var heller ingen slump att endast nötkött serverades vid minnesstunden i lägenheten. Allt detta är bestämt i koranen. Sedan må man vara hur "västerländsk" som helst.

Någon månad efter begravningen var advokaten klar med de ekonomiska frågorna. Bouppteckning gjordes och faktisk blev det omkring 20 000 kr över, att via ombud, sändas till Gholams föräldrar. Enligt uppgift från gruppen skall denna summa tio-dubblas om man skall se till dess rätta köpkraft i Iran. Det betyder att föräldrarna fick kanske motsvarande 200 000 kr i köpkraft. För familjen innebar det en tryggad framtid ekonomiskt sett.

Jag fick senare veta av arbetsgruppen och assistenten att man kanske tolkat koranen fel. Man trodde att begravningen måste ske på muslimsk plats. Det var därför han begravdes i Malmö. Efteråt kom man fram till menade man, att det i koranen inte fanns hinder att jordfästa i kristen jord. Man behövde heller inte ha kistlocket öppet. Detta var en slags kompromiss att begrava utan kista. På grund av denna okunnighet låg Gholams kropp i kylhus i tre veckor.

Jag vill avsluta denna berättelse med att citera Hjärpe än en gång ur boken "Islams värld" sidan 140.

"Var människa har en rad olika möjliga roller att gå in i. Vi hör hemma i olika sammanhang, och olika lojaliteter kan komma i

konflikt med varandra: Familj, arbete, samhälle, religionstillhörighet, ekonomisk ställning.

För de flesta staterna i den muslimska världen gäller att statens gränser just inte har någon större betydelse för de väsentliga identiteter som människor har. Man har lojaliteter mot sin familj och släkt, man hör till en språkgrupp, en etnisk (eller etnisk-religiös) grupp, man är muslim (sunnitisk eller shiitisk, eller av olika inställning till religionens funktion och roll), kristen, drus o s v."

Händelsen har på ett handgripligt och drastiskt sätt fått mig att se olikheten mellan våra kulturer. Islam betyder underkastelse på arabiska och har många olikheter med den kristna läran. Jesus död på korset har i den kristna läran en central roll direkt förknippad med synen på hans funktion och betydelse. Enligt muslimsk tro dog inte Jesu på korset utan fördes till himlen direkt. Försoningsdöd och det ställföreträdande lidande som Jesus, enligt kristna läran, genomgick spelar inte samma roll i en religion som lägger tonvikt på religionen som regelsystem, livmönster och praxis. Människan är skapad av Allah, gud och är därför Guds slav och tjänare. Denna uppfattning blir tydlig i tjänarens gest genom bugning i bönen inför Herren, samt i de ritualer i en begravningsakt jag hade förmånen att på nära håll få uppleva.

Likheter i att man i en utlämnad situation söker sina rötter, kulturella och religiösa. Man söker helt enkelt sin identitet. För min del den kristna, och jag vill påpeka att jag inte är speciellt religiös. Jag menar att kristna värderingar, traditioner i vidare bemärkelse blir tydliga i en stark kulturell och religions upplevelse. I vart fall för mig. "Vi hör hemma i olika sammanhang." Denna kunskap är en bra grund att stå på då man vill närma sig varandra, förstå varandra och respektera varandras olikheter och likheter.

Vila i frid Gholam.

för varje individ att ta sig upp på statusstegen. Men om man inte lyckas får man skylla sig själv.

Om nu samhället är rättvist och alla har samma möjligheter till framgång, så måste misslyckanden bero på individens personliga brister och oförmåga, eller hur?

Det går inte att förneka de märkbara skillnaderna mellan svenskar och invandrare i fråga om resursfördelning och position på arbetsmarknaden. Vi vet att flertalet invandrare arbetar i lågstatusyrken. Ofta har de svårt att överhuvudtaget få arbete även när konjunkturen är gynnsam. Invandrare drabbas av arbetslöshet oftare än svenskar och de utgör en procentuellt högre andel av socialvårdens klientel. Invandrarna har problem, och det innebär problem för samhället. Alla vet det men vi talar sällan om det. I stället talar vi om att invandrare har svårt att "lyckas" i livet på grund av brister. De har språkliga brister, kulturella brister, utbildningsbrister, anpassningsbrister o s v. En samlande term för alla dessa brister som invandrare kan ha är den etniska faktorn. Det är en bekväm term som alltid kan användas som förklaring till olika företeelser utan krav på precisering av vad man egentligen menar. Alla förstår ju innebörden.

Arbetsförmedlaren som anvisar en invandrare ett tiotal arbeten utan framgång kan skylla på den etniska faktorn. Läraren som ser invandrareleven misslyckas i skolan, läkaren som upptäcker att en viss grupp uppvisar en större sjukdomsfrekvens kan anta att orsaken ligger i den etniska faktorn.

Den etniska faktorn är något negativt och problemfyllt. Man talar aldrig om någon etnisk faktor i fråga om svenskar. Den etniska faktorn skiljer svenskar från invandrare. I vardagssvenska använder man termen kulturskillnader i stället för den etniska faktorn, när man talar om orsaker till invandrarnas problem.

Forskare har beskrivit olika invandrargrupperns traditioner och levnadssätt. Vi kan kalla detta för "exotism- och eländighetsforskning". Gemensamt för dessa forskare är att de själva är

status. Alla är lika inför lagen och i allmän medborgerlig bemärkelse, eller hur? Men det finns ett som stör denna idyll; invandrarna.

Invandrarna utgör ett undantag i folkhemmet. De bildar en klass i det klasslösa samhället. Det är i första hand genom att vara invandrare som gränsdragningar markeras idag. De övriga delkulturerna har mera flytande gränser. Men vilka är de egentligen, dessa nya underpriviligierade?

Det kan knappast existera en mera heterogen grupp människor än invandrare. De har olika hudfärg, kommer från olika kontinenter, har olika religioner och yrken. Gamlingen som anlände igår är invandrare, liksom han som kom hit som ett litet barn för 70 år sedan. Det finns andra-, tredje- kanske t o m fjärdegenerationsinvandrare. Det enda de har gemensamt är att de bär på något tecken som avslöjar, att de har sitt ursprung någonstans utanför Sverige.

Ordet "invandrare" uttrycker egentligen bara en gränsdragning mellan två olika befolkningskategorier i landet: "Riktiga svenskar" och "icke svenskar". De första är etablerade och deras rättigheter ifrågasätts sällan. De senares rättigheter är inte alltid så självklara. Därmed får gränsdragningen mellan svenskar och invandrare stor betydelse för människornas levnadsvillkor.

Den etniska faktorn

Ur folkhemsideologin har en annan ideologi vuxit sig allt starkare, nämligen individualismen. Vi lever i ett konkurrens-samhälle där den ekonomiska, politiska och sociala fördelningen av resurser fortfarande är ojäm, men där samhällets regler är rättvisa för alla. Dörren till framgång står i princip på glänt för var och en, liksom jämlikhet, valfrihet och solidaritet. I samband med att klassgränserna har suddats ut är det fritt fram

svenskar och att de beskriver invandrare i ett utifrånperspektiv, isolerade från sina sammanhang i samhället i stort.

Exotismforskarna intresserar sig för religiösa trossatser, kulturella högtider, familjestrukturer, interna ekonomiska relationer etc. De ger konturer åt det som är annorlunda, det som skiljer sig från det svenska. Oftast gör de sin forskning i all välvilja - utan att värdera. Eftersom forskningen fokuseras på invandrarens inre förhållanden, blir det naturligt att tolka resultaten på ett sätt som gör invandrare till syndabockar för sina problem.

"Eländighetsforskarna" i sin tur brukar kartlägga språkliga brister, utbildningsbrister etc. De stackars invandrabarnen, som hindras i sin utveckling p g a hemmets omoderna traditioner, invandrarkriser och andra sociala problem som kännetecknar invandrarna. Med "eländighetsforskning" brukar man mena forskning som jämför en kategori människor med en annan kategori människor, som anses vara normgivande i ett samhället. "Eländigheten" beskrivs genom att man på punkt efter punkt visar hur mycket sämre kvinnor, turkiska familjer eller andra kategorier har det. Föga görs däremot för att förklara vilka förutsättningar dessa förhållanden har eller för att lyfta fram det som visar på styrka, dynamik hos dem som betraktas som svaga och eftersatta. Det är mycket vanligt inom t ex social forskning att invandrare reduceras till enbart problem och att deras blotta närvaro i t ex ett bostadsområde tolkas som ett mått på elände.

Den etniska faktorn är alltså det som på ett negativt sätt skiljer invandraren från svensken. Svenskheten blir en allt överskuggande norm, en måttstock som alla bör rätta sig efter. Den etniska faktorn är en belastning, ett handikapp som gör livet surt för invandrare. Men det finns ett enkelt botemedel, nämligen: invandraren måste bli av med sitt handikapp genom utbildning, anpassningsprogram, information, familjerådgivning, stöd- undervisning, insatser av kuratorer och psykologer, speciella åtgärder för att motverka boendesegregation etc. Men eftersom vi

lever i ett samhälle utan rasism och diskriminering, i ett samhälle med kulturell jämlikhet, valfrihet och samverkan, så säger man inte att detta botemedel är försvenskning. Det behövs nog inte sägas högt. Tysta överenskommelser är ofta lika effektiva som uttalade. Men eftersom invandrare är bristfälliga och eländiga, ska brister hos dem kompenseras. Majoriteten ska hjälpa och förstå "sina" invandrare. Vissa grupper lyckas man med, vissa inte. Några är så dumma och tröga att de inte lär sig! Andra är motvilliga och förstår inte sitt eget bästa. De får skylla sig själva, att det går dåligt för dem. Vi får hoppas att det finns åtgärder för dem så att de inte behöver ligga samhället till last. De får också tjäna som varnande exempel för andra invandrare.

Etniska relationer

Alla etniska kännetecken kan inte tvättas bort. Hos människan finns både yttre och inre egenskaper som går i arv, och som varken omskolning, familjepedagogik eller bostadspolitik kan ändra. Det går nästan alltid att känna igen en invandrare. Att dra en gräns mellan "oss och dem" är inte svårt.

Kan en neger vara svensk? Kan någon som heter Hai Tuong eller Gruszka vara svensk? Både namnen och utseendet skvallrar om människans ursprung. Dessutom får varje människa redan i barn-
domen av sin omgivning en kulturell prägel som blir en bestående del av identiteten. För dem som har invandrat i vuxen ålder är det till exempel nästan omöjligt att bli av med sin brytning när de talar svenska.

Det finns alltså objektiva skillnader som möjliggör en gränsdragning mellan svenskar och invandrare. Ju hårdare konformationskraven är, desto fler utdefinieras. Svenskar är emellertid inte heller lika. Långt ifrån alla svenskar är blonda och blåögda. Besöker man Svedala och Kiruna märker man att även olika landsändor har stora variationer. Är det då den gemensamma

kulturtraditionen som förenar svenskarna? Kulturen är ju inte statisk, utan förändras i allt snabbare tempo. Dagens svenska kultur är snarare västerländsk, de traditionella svenska inslagen blir allt färre. Vi accepterar att språket invaderas av engelska ord och uttryck, men vi har svårt att tänka oss att rinkebymålet med sina grekiska och turkiska låneord skulle vara en ny svensk dialekt. Det vill vi se som dålig svenska i stället.

Det är lättare att säga vad som är svenskt än att säga vad som inte är det. Det egna framträder i kontrast mot det främmande. Människans etniska tillhörighet består inte bara av identifikation med de egna, utan i lika hög grad av vägran till identifikation med de främmande.

Gränser mellan vår egen grupp och andra grupper är alltid fixerade. Kollektiv och delvist omedvetet, bestämmer vi när vi ska bortse från likheter och betona skillnader. Gränsen är inte heller fast utan kan flyttas. Det är möjligt att vi i framtiden vänjer oss vid tanken att en neger kan var lika svensk som kung Carl Gustaf, eller att rinkebymålet är lika svenskt som göteborgsdialekten. Vi kan också bevara gränserna och återskapa dem. Minimala skillnader kan betonas och förstoras för att urskilja dem som annars är mycket lika oss. Ett adoptivbarn av till exempel asiatisk ursprung kan bli utskiljt på grund av sitt utseende, fast hon inte beter sig annorlunda än svenskar i allmänhet.

Min tes är, att de etniska gränserna inte är givna utan de skapas och upprätthålls i samspelet mellan människor. Skillnadernas betydelse är inte given utan tillskriven. Det kan finnas samhällsbehov att stänga ute vissa grupper. Detta är möjligt att göra om man beskriver dessa grupper som annorlunda, främmande, inte värda att identifiera sig med. Sartre har sagt, att om juden inte fanns, så skulle antisemiten uppfinna honom.

Kulturskillnaderna och den etniska faktorn får sin betydelse i relationen mellan svenskar och invandrare. Därför är det direkt

missvisande att ensidigt studera invandrarnas egenskaper för att förklara den ojämna arbets- och resursfördelningen mellan svenskar och invandrare.

En speciell typ av etniska relationer är rasism. I det svenska folkhemmet där det officiellt råder jämlikhet mellan människor av olika härkomst, tar man kategoriskt avstånd från rasismen som en betydande faktor i samspel mellan olika grupper i samhället. När rasismen ändå dyker upp försöker man först titta ihjäl den. Om detta inte lyckats och man tvingas diskutera rasismen offentligt, ser man den som en isolerad företeelse. Man säger att rasism förekommer hos vissa omogna individer eller grupper (till exempel Skånepartiet) eller bara på vissa ställen (Sjöbo).

Det mest intressanta är dock att rasismen i Sverige alltid brukar förklaras i psykologiska termer. Man tror att orsakerna till rasismen ligger på den individuella nivån, eftersom dess tydligaste uttryck är negativa attityder mot invandrare. Följaktligen är botemedlet: information och utbildning (övertalning) det vill säga ett slags terapi. Denna individualisering av rasismen passar bra in i den rådande ideologin. Men rasismen kan inte förklaras enbart i psykologiska termer, ty den fyller även andra samhälls- liggande funktioner. Rasismen ger rätt att utestänga. Den legitimerar en jämn fördelning av makt, pengar och resurser samt bevarar status quo av dessa mellan olika grupper i samhället.

Rasism liksom ideologier behöver inte alltid uttryckas öppet. Politiker kan till exempel bära "rör inte min kompis"-märken och i sina tal ta avstånd från rasismen, men i praktiken fatta beslut som diskriminerar invandrarna. Rasism behöver inte heller visa sig i aktiva handlingar. Den kan lika ofta visa sig i att man låter bli att handla. Rasismen kan också kamoufleras. Diskriminerande handlingar brukar alltid bortförklaras genom rationella resonemang. Sven-Olle från Sjöbo erkänner inte att han är rasist - tvärtom kämpar han för att bevara demokratin. Den negativa behandling som invandraren får, är ofta lätt att förklara genom att peka på hans brister, den etniska faktorn eller kultur-

skillnaderna. Det är fritt fram att välja termen, ty i Sverige råder ju valfrihet - Leve Jämlikhet, Valfrihet och Samverkan ...

Avslutande diskussion

Vilka skulle de praktiska konsekvenserna vara om man verkligen flyttade tyngdpunkten från den etniska faktorn till de etniska relationerna när man talar om invandrarnas sociala positioner?

En sådan tyngdförflyttning skulle ge en bild av Sverige som ett multikulturellt samhälle där orsakerna till obalansen i resursfördelningen inte längre skall sökas i brister hos olika etniska grupper utan i förtryckande relationer och strukturer i samhället.

Om vi då verkligen utgår från allas lika värde, måste vi erkänna att Sverige inte längre bara är svenskt utan att det finns språkliga och kulturella minoriteter som saknar makt och rättigheter, vilket är förutsättning för deras jämlikhet med majoriteten. Det krävs en medvetenhet om detta innan man på allvar kan börja förverkliga de invandrar- och minoritetspolitiska målen som en enig riksdag beslutade om redan 1975: jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Om Sverige erkänner sina majoriteter skulle man vara tvungen att börja följa vissa FN-konventioner om minoriteternas rättigheter. Detta skulle ha långtgående konsekvenser till exempel inom utbildningsväsendet. Minoriteterna skulle genom egna skolor få rättighet att reproducera sina kulturer och språk till nästa generation. Erkännandet av minoriteter skulle betyda en stor omfördelning av resurser inom skolan och kulturverksamheten: en indirekt följd av detta skulle vara att invandrarna blev mer synliga, och att minoritetsmedlemmar blev bättre medvetna om sin situation och kunde ställa större krav på majoriteten. Det är möjligt att detta skulle utmana den svenska rasismen ytterligare

och att konflikter skulle bli starkare. Kanske skulle följden bli det som Sven-Olle från Sjöbo fruktar: att Sverige blir ett nytt Libanon eller Sri Lanka med fientligheter mellan olika grupper, terror och krig. Men detta naturligtvis bara om svenskarna inte vill dela med sig när det gäller resurser, arbete och makt.

För oss socialarbetare skulle perspektivbytet medföra stora förändringar. Inom socialvården ser vi invandrarna som problem. Vi försöker sprida invandrare så att problemen inte skall samlas på ett ställe. Vi gör allt för att de ska anpassa sig - bli svenska. Men ofta räcker inte våra metoder till. Ofta tvingas vi konstatera att vi har misslyckats. Då brukar vi skylla på invandraren: det är han som är omöjlig. Men om vi i stället börjar se invandrarnas behov och resurser och upptäcker hur omgivningen förhindrar dem att utnyttja sina möjligheter fullt ut och se vilka praktiska svårigheter de möter, när de ska tillfredsställa sina behov. Då skulle vi vara tvungna att förändra vårt sätt att arbeta från ett individ- och familjerelaterat perspektiv till ett mera samhällsorienterat. Då kunde vi bli främjare, som hjälpte invandrarna att undanröja de hinder som finns i samhällsstrukturen och i den omgivande svenska kulturen. Från att arbeta med förändring av invandrare skulle vi övergå till förändring av svenskar.

Fast mycket av det jag skrivit om har sagts förut av någon annan, låter jag det mesta stå kvar som mitt eget budskap. Jag använder ord som jag har lånat från någon annan utan att uppge källa eller använda citat. Min uppfattning är att rasism är rasism och att "skitjobb är skitjobb". Det är ingen slump att jag behåller vardagsspråkets känsloladdade ord. Det "råa" språket ska tränga igenom tabu-barriären och väcka eftertanke, provocera till reaktion för eller emot, leda till handling.

LEVE JÄMLIKHET

av Matti Laukannen

Här i landet
är vi alla lika
det ska inte finnas någon segregation
eller särbehandling

invandrare ska behandlas som svenskar
kvinnor ska behandlas som män
sjuka ska behandlas som friska
ty här finns det jämlikhet, vet du!

Svenskar ska behandlas som invandrare
män ska behandlas som kvinnor
friska ska behandlas som sjuka
rika ska behandlas som fattiga
vuxna ska behandlas som barn
politiker ska behandlas som fotfolket
dumheter som visdomar
för allting är så likt
i det här landet!

Små barn ska inte särbehandlas
de ska själv fylla i
ansökan om dagisplats

om de lemlästade får proteser
ska de friska få det också
för jämlikhetens skull!

Invandrare ska behandlas som svenskar
som om de kunde tala
som om de visste om systemet
som om de hade samma möjligheter
som om det blev samma resultat
som om de var svenskar
för de ska vara jämlika

Försök för likhetens skull
behandla svenskar som invandrare
tala till dem på ett främmande språk
omringa dem med konstiga vanor
kräv av dem saker som de aldrig har hört talas om
och kalla det hela för rättvisa
du kan vara säker på
att du aldrig blir omvald
som politiker!
och då är vi jämlika
Leve jämlikhet!

ATT ARBETA PÅ EN KULTURMÖTESARENA
av Agneta Nordberg

"DET ENESTE RIKTIGE"

Når klokken er 11 i Danmark,
er den 5 i USA,
10 i London, og 18 i Kina,
og 13 omkring Moskva.

Hvor er vi danske et udvalgt folk,
at vi netop er født i selve
det lille velsignede land,
hvor klokken er 11
når den er 11.

"Gruk" av Piet Hein

FÖRORD

När min mormor och morfar var unga, utvandrade ungefär en femtedel av Sveriges befolkning. Sverige var fattigt och cirka en miljon människor lämnade landet.

När jag var barn var det fortfarande ovanligt med "främlingar" i Sverige.

Idag arbetar jag, som förskollärare, i en barngrupp där alla barnen är invandrabarn.

En halv till en miljon människor (beroende på vilket sätt man räknar) har tillförts Sverige under tiden efter andra världskriget.

På två till tre generationer har Sverige förvandlats från ett utvandringsland, till ett invandringsland.

Idag är Sverige ett mångkulturellt samhälle med många språk. Och det kommer att så förbli.

Sverige är i flera bemärkelser ett rikt land.

Det är många olika faktorer som medverkar till att avgöra hur vårt samhälle skall se ut i framtiden.

Många miljoner faktorer.

En av dem är jag.

En annan är du.

ANMÄRKNING

I uppsatsen har jag genomgående använt begreppen "invandrare" och "invandrabarn".

Jag är väl medveten om att dessa begrepp är vida och täcker flera olika typer av invandrare. Exempel på detta är förstagenerationsinvandrare, andragenerationsinvandrare, flyktingar och studerande/gästforskare.

På grund av uppsatsens inriktning, är det inte meningsfullt, att vid varje enskilt ställe i texten precisera vilken typ av invandrare jag menar. Därför använder jag det nämnda, lite grova, begreppet generellt.

NÄR JAG VAR BARN

Mitt allra första möte med en flykting, minns jag inte själv. Jag vara bara baby 1943 då mor och far anställde en tysk-judisk flicka, för att ta hand om mig, då de båda arbetade.

Jag fick senare under min barndom ofta höra talas om henne. Ilse hette hon, Ilse var av så "fin familj" att hon inte lärt sig arbeta. Hon dög inte till att tvätta blöjor. Ja, hon kunde inte ens köra barnvagn.

Att en flicka av så "fin familj" tvingades ta anställning i en arbetarfamilj tycktes vara mer förbryllande för mina föräldrar, än hennes flykt undan Hitler.

Både min mormor och min morfar hade syskon som utvandrat till Amerika i sin ungdom. När min mormor var förargad på morfar, vilket hände ganska ofta, brukade hon sucka och säga, att hon önskade att hon gjort som sina systrar, för då hade hon säkert haft det bra. Hennes syster Emilia var gift med en så fin amerikansk man. Han var visserligen jude, men snäll.

När gammelmoster Emilia och hennes snälle man kom på besök i Sverige, efter kriget, var mormor mycket besviken över att hon inte kunde tala med honom. Han talade ju bara engelska och trots att mormor höjde rösten och skrek åt honom förstod han inte

svenska. Detta var den första människa med hörseln i behåll som mormor träffat, som inte förstod vad hon sa.

Det var också mitt första möte med ett annat språk. Vi var nog lika förundrade, mormor och jag.

Jag tyckte att morfar i någon mån fick upprättelse. Gammelmorbror Sanfred var visserligen snäll, men han kunde ju inte tala svenska, så vad skulle mormor haft en sådan man till. Hon som var så glad för att prata.

En av mors bröder hade också flyttat till Amerika. Han och hans amerikanska fru och mina amerikanska kusiner skickade under och efter kriget lådor med avlagda kläder, kaffe och tvål.

Jag lärde mig att Amerika var ett fantastiskt land. Alla var så rika. De hade sidenblusar och klänningar med volanger som de kunde ge bort och på fotona de skickade såg vi deras enormt stora bil.

Tvålen vi fick var så fet att den flöt i handfatet. Mor sa att de talade engelska och att det var ett svårt språk. I Amerika var dom snälla, rika och duktiga.

I Amerika fanns det också negrer, som det var synd om. I vår bokhylla hemma fanns också "Onkel Toms stuga" och i den fanns det hemska bilder som visade hur de svarta blev slagna och flydde barfota och blödande.

Slagna av de vita amerikanerna. Fast de var ju snälla. Eller?

I Helsingborg, där jag växte upp, kunde man någon sällsynt gång möta mörkhyade eller "svarta" sjömän, från någon båt i hamnen. Mor lärde mig att vid ett sådant möte fick man inte stirra. De kunde ju inte hjälpa hur de såg ut. "Titta hellre bort" sa mor. Titta bort skulle man också göra om man mötte någon som satt i rullstol eller var vanställd i ansiktet.

Andra främlingar som jag mötte i min barndom var danskar. När det efter kriget åter blev möjligt att åka till Danmark, skaffade far pass också åt mig. Så åkte hela familjen färja över sundet och köpte jättelika glasstrutar med "flödeskum och syltetöj". Det var en rolig utflykt. Mor och far var så glada.

Så småningom kom gränshandeln igång igen. Danskarna kom till Helsingborg för att köpa kaffe, cacao, väskor och handskar av skinn.

Vi åkte till Helsingör för att köpa billigt smör, socker, kött, små burkar med räkost och svampost, extra fet grädde, ja till och med litervis med mjölk i glasflaskor, släpade vi på över sundet.

Av mina föräldrar och andra vuxna lärde jag mig att danskar var annorlunda. Man måste alltid se upp, så man inte blev lurad i affärerna. Danskar var lite opålitliga. Deras pengar var mindre värda än våra. En del pengar var det till och med hål i, så jag kunde gott förstå att de behövde luras lite.

De klädde sig annorlunda än vi, i skarpt rött, grönt, ja till och med lila. De skrattade och pratade högre än vi. Danska tanter rökte cigarrer och drack öl. Några färgade också sitt hår rött. Min mor ansåg att det var något vulgärt över dem, men hon var glad för den billiga maten.

Själv klippte jag ut bilder ur hennes veckotidningar, på det danska kungaparet och deras prinsessor. Jag trodde länge, att danska pappor tyckte mer om sina flickor, än svenska pappor gjorde. Kung Fredrik tycktes alltid vara tillsammans med de små prinsessorna.

I folkskolan hade jag klasskamrater som var estländare. Vår lärare upphöjde dem som finare, duktigare, mer begåvade, sötare och på alla sätt bättre än de svenska barnen. På samma gång antydde han att det på något sätt också var synd om dem. "Våra små främmande flyttfåglar" kallade han dem ibland.

Först som vuxen har jag förstått, att det fanns en stor portion skuldkänslor i hans agerande. Baltutlämningarna hörde jag aldrig talas om som barn. Möjligen tyckte han också att det var trevligt att ha barn till intellektuella, välutbildade föräldrar i sin klass, som för övrigt bestod av arbetarungar.

Ja, så såg några av mina tidiga kulturmöten ut.

Sverige var ett litet land, som skonats från kriget. Per Albin Hansson var mors och fars idol. Mor sade att det lät så tryggt när han talade i radion och började sina tal med: "Sveriges förhållande till främmande makter är gott".

Vi var en nation som nyligen hade upplevt en stor utvandring men ännu inte en invandring av något nämnvärt format.

"Lasse, Lasse liten, världen är så stor, så stor ..." För mig var världen fortfarande ganska liten.

Kunskapsinhämtandet i min barndom var fragmentariskt. Uppgifterna var förvirrande och motsägelsefulla. Mest fick jag veta, genom att lyssna, när flera vuxna talade med varandra. Då var de så upptagna av sitt prat att barnen långa stunder kunde glömmas bort. Ju hemligare de vuxnas tal var desto viktigare saker kunde jag få veta. Atmosfären, tonen i samtalet, röstläget och framför allt det inte sagda, var viktigt att registrera. Det som sades strax innan de upptäckte tjuvlyssnerskan och tystnade ... var ytterst viktigt.

Allt jag hörde och såg använde jag i mina försök att bringa ordning i tillvaron. Allt jag inhämtade utnyttjade jag för att få vetskap om världen, människorna och min egen plats och roll, nu och i framtiden.

Missförstånd blev det ofta och möjligheterna att fråga var små. Det mesta som var viktigt för mig, tycktes vara tabubelagt och

olämpligt att prata om. Det fanns så mycket som små barn mådde bäst av att inte veta.

Den miljö som jag växte upp i var inte extremt fördomsfull eller främlingsfientlig. Mina föräldrar var, som föräldrar oftast är, fyllda av omsorg om sina barn. Resten var "bara" okunskap.

NÄR JAG BLEV STOR BLEV JAG FÖRSKOLLÄRARE

I tjugio år har jag arbetat som förskollärare. Det är en ovanligt lång tid i barnomsorgsarbete. På min nuvarande arbetsplats, en deltidsförskola, har jag arbetat i fjorton år.

Det har alltid funnits många invandrarbarn i mina förskolegrupper.

Jag har mött barn, som varit stolta över sitt ursprungsland, sitt språk och sig själva.

Jag har också mött barn som känt skam för att vara annorlunda och som inte vågat tala sitt hemspråk i förskolan.

Jag har träffat barn som på några veckor lärt sig tala svenska. Men jag har också träffat barn som trots att dom varit födda i Sverige, endast kunnat några få svenska ord.

Jag har mött flyktingbarn med traumatiska upplevelser från sitt hemland.

Det har funnits tysta barn, bullriga barn, glada barn, ledsna barn, rädda barn ...

Det har funnits barn från Iran, Chile, Polen, Island, Turkiet, Grekland, Jugoslavien och ett tjugotal andra länder.

Många föräldrar har jag också mött. Dock inte så mycket, eftersom föräldrakontakten på en deltidsförskola ofta är svår att upprätthålla.

Jag har träffat invandrarföräldrar som ivrigt frågat efter hemspråksträning och föräldrar som tyckt att det varit fullständigt onödigt.

Jag har träffat föräldrar som varit misstänksamma mot Sverige, svenskarna, svensk barnuppfostran och mig som svensk kvinna.

Jag har också träffat föräldrar som på bruten svenska förklarat, att det viktigaste för dem och deras barn är att bli svenskar, att leva som svenskar och tala svenska.

Jag har råkat föräldrar som oroat sig för att vi skall ge deras barn fläskkött och äta eller visa bilder på nakna människor. Det har funnits föräldrar som krävt att manlig personal skall sluta.

Jag har träffat svenska föräldrar som bekymrat sig för sina barns språkutveckling och svenska föräldrar som glatt sig åt att deras barn blivit delaktiga i en mångfald.

Det har funnits glada föräldrar, ledsna föräldrar, trötta föräldrar ...

Jag har också genom åren mött många hemspråkstränare. Invandrare, flyktingar med annorlunda livserfarenheter. Människor som av många olika skäl valt att arbeta i barnomsorgen, med sina landsmäns barn.

Några har haft en pedagogisk utbildning från sitt hemland eller från Sverige. Men de flesta har tidigare haft helt andra arbeten, såsom arkitekter, skådespelare, jurister, stadsplanerare, proffsfotbollsspelare och musiker. Ja, många olika människor och livsöden. Skälen till att de hamnat i Sverige är många och olika.

ATT VARA BARN

Idag är det säkert annorlunda att vara barn än när jag var det. Mer information riktas direkt till barnen. Barnprogrammen på TV är upplysande. Barnböckerna är fler och har oftast ett realistiskt innehåll.

Möjligheterna för barn att fråga är större. Fler vuxna är inställda på att ta barn på allvar och de tabubelagda områdena är färre.

Förskolan är helt inriktad på att utveckla barn intellektuellt, socialt, emotionellt och motoriskt. Pedagogiskt utbildad personal talar till barn för att barn skall få kunskap och frågar hela tiden, barnen, sig själva och varandra, om barnen förstått.

Ja, mycket ser annorlunda ut för barn idag, men ändå inte så helt annorlunda.

Barn idag är också hela tiden i färd med att iakttaga oss vuxna, lyssna, försöka förstå och orientera sig, här, nu och framåt (i tiden).

Naturligtvis använder barn allt det som finns omkring dem. Bilderna är så många, Framför allt förmedlar TV och video mängder av snabba, obegripliga och motsägelsefulla bilder.

Och hur ser det ut för invandrarbarnen? Vad är tabubelagt i deras hem? Vad tycker deras föräldrar att små barn skall veta och förstå? Hur förvirrande är det att möta flera normsystem? Olika hemma och i förskolan.

Vuxnas språk är för barn ibland svårt att förstå. Så mycket svårare när det dessutom är ett helt annorlunda språk. Invandrarbarnens tillgång till böcker på det egna språket, är av naturliga skäl, mer begränsad. Språket i TVs barnprogram är inte deras.

Att vara barn, innebär idag, liksom då jag var liten, att samla pusselbitar och försöka ordna dem till ett begripligt mönster. Barn väljer, inte bara det som är avsett och tillrättalagt för dem. Barn är mycket sensibla för det inte uttalade, för känslorna, atmosfären och kroppsspråket.

Barndomen är fylld av erövringar och framgångar. Nya kunskaper och färdigheter läggs hela tiden till de redan erövrade. Så måste det vara för att vi skall orka med alla motgångarna. För barndomen är också fylld av nederlag, misstag, motgångar, misslyckanden och skam.

Aldrig senare i våra vuxna liv är vi så modiga. Aldrig mer lär vi oss så mycket eller utvecklas vi så fort. Som barn prövar vi ständigt vår förmåga inom massor av områden. Vi utsätter oss hela tiden för risken att misslyckas.

Vid vår sida behöver vi då vuxna som förstår vad vi är i färd med. Vuxna som uppmuntrar, tröstar och stärker oss i viljan att göra nya försök.

Detta gäller alla barn. Svenska barn och invandrarbarn. Men invandrarbarnen har som regel större svårigheter och behöver därför också mer hjälp. De bär på dubbla bördor. Barndomen och främlingskapet. De växer upp med olika normsystem och olika språk. De skall bli kompetenta och leva i två kulturer.

Det är vi vuxna i förskolan som måste ta på vårt ansvar att, tillsammans med föräldrarna, se till att det blir balans i med- och motgångarna, för de här barnen.

Det är vi som möter dessa barn, när de för första gången, lämnar mamma och pappa och möter världen utanför familjen. Ofta är vi de första, för barnen viktiga personerna, som talar svenska med dem.

Det borde vara ett oeftergivligt krav, att vi som arbetar med invandrarbarn i förskolan, också får konkret utbildning på området!

JÄ, MEN BARN ÄR VÄL BARN?

Barns behov är väl desamma? Mat, sömn, kärlek, omtanke, kunskaper, uppskattning, värme och tröst. Det är sant att vi delar dessa mänskliga behov, oavsett var vi kommer ifrån. Vi blir glada, ledsna och arga. Vi längtar och vi drömmer.

Men faktiskt inte på samma sätt och inte av samma orsaker. Mycket mer av "mänskliga behov", än vi egentligen kan föreställa oss, är kulturbestämnda.

Vi kommer att dra felaktiga slutsatser om vi försöker göra "enkla översättningar" genom att hålla fast vid att "barn är barn" och "vi är alla människor".

Vi är alla människor, men det innebär olika saker i olika kulturer.

Vi kan visserligen ha föreställningar om vilka skillnader det finns, i invandrarnas sätt att leva och vårt svenska sätt, men vi kan knappast ha tillräckliga kunskaper om detta. Detta är en omöjlighet!

Det är också så att det i varje land finns stora skillnader, beroende på om man kommer från landsbygden eller från en större stad. Även religion och socialgruppsstillhörighet spelar en roll i sammanhanget.

VAD VI DÄREMOT KAN GÖRA

är att skapa oss en större medvetenhet om vad kultur är. En större insikt i och kunskap om oss själva och vår egen kultur. Så att vi utifrån det blir i stånd att ställa relevanta frågor - vad man kan kalla kulturkänsliga frågor.

"Undervisning i invandrarrådgivning, handlar därför för mig, i hög grad, om att vända blicken inåt och att bli uppmärksam på, i vilken utsträckning dina egna tankar, reaktionsmönster och handlingar, betingas av den kultur du är uppväxt med och påverkad av, att du förstår att du skulle varit en annan person om du vuxit upp i en annan kultur. En sådan förståelse ger möjlighet till att bromsa upp ett avståndstagande av det som är annorlunda, främmande och kanske direkt avskryvärt. Den gör en dialog möjlig."

Susanne Bang "Kulturell medvetenhet"/Socialt arbete nr 1
1986

De flesta av oss, har någon uppfattning och föreställning om, vad som skiljer svensk kultur från grekisk, turkisk, jugoslavisk, iransk och andra kulturer.

Mycket av våra föreställningar kan inordnas under rubriken "fördomar och schabloner" och där vill vi inte fastna. Men våra föreställningar får bli grunden. Det är med de kulturkänsliga frågornas hjälp vi kan komma vidare.

Det kan många gånger var svårt att fråga. Vi vill ju inte verka nyfikna och påträngande. Men att fråga är nödvändigt. Fråga invandrarföräldrar, hemspråkstränare, invandrararbetskamrater, invandrarbarn! Tag vara på alla de tillfällen som bjuds! Det är mänskligt att "göra bort sig".

Med tiden blir vi skickligare att ställa frågorna rätt och att ställa de rätta frågorna. Övning ger färdighet och det finns knappast någon genväg.

Visst är vi fortfarande, som vuxna, lite modiga och ivriga att lägga nya kunskaper och erfarenheter till de vi redan har.

Barn måste våga för att växa till vuxna och vi vuxna måste också våga för att bli vuxnare. Bli bättre i vårt arbete och mer kompetenta att leva med invandrade kulturer.

DET GODA EXEMPLETS MAKT

Att vara barn innebär att vara beroende och att vilja bli omtyckt av, först och främst mor och far, men också av andra auktoriteter, till exempel de vuxna i förskolan.

Att tycka och tänka som de, att försöka efterlikna. Barn har, så länge de är små, inga andra förebilder för sitt varande, än oss vuxna. De är ytterst beroende av och lojala mot oss. Därför är det så viktigt hur vi vuxna beter oss. Detta vet vi och rättar oss efter i vårt pedagogiska arbete i förskolan. Jag har många gånger på promenad med barngruppen gått en lång omväg för att kunna korsa gatan vid trafikljus och övergångsställe. Jag undviker att använda svordomar då jag pratar med eller är i närheten av barnen. Jag sätter inte armbågarna på bordet när jag äter tillsammans med barnen.

Listan på hur vi med exemplets makt fostrar våra barn, kan göras lång.

Vi försöker, så långt det är möjligt, att vara goda förebilder och vi hoppas att de ska göra som vi.

"Som de gamla sjunga, kvittra de unga", säger ordspråket.

Naturligtvis är vi inte alltid den goda förebilden. Vi är ju bara människor, med människors fel och brister och det är inte alls önskvärt att vi ska vara några perfekta dygdemönster. Det skulle bli ohyggligt tråkigt. Våra brister och svagheter är delar av oss, som bidrar till att göra oss till de levande människor vi är. Barn är kloka och klarsynta och älskar oss som vi är.

Men vad jag vill peka på, är det faktum, att barn gör som vi gör och inte som vi säger. Detta gäller också på områden som är mindre tydliga, än trafikfostran och bordsskick. Mindre tydliga, men mycket viktigare.

Det gäller också vår inställning till det annorlunda och främmande. Våra fördomar och värderingar. Våra rädslor och vårt mod. Vår respekt för varandra.

ETT NYTT PERSPEKTIV

Utifrån mitt politiska engagemang har jag oftast tydligt upplevt betydelsen av barns sociala miljöer. Klasskillnaderna. Det är främst i det perspektivet jag, hitintills, upplevt mötet med svenska barn, invandrabarn, deras föräldrar och hemspråkstränare. Det perspektivet är viktigt, men inte tillräckligt.

Med hjälp av en nyvunnen, något större medvetenhet om invandring och kulturmöte, vill jag här försöka att titta på, det som försiggår på min arbetsplats, nära inpå mig, varje dag.

ATT ARBETA PÅ EN KULTURMÖTESARENA

Ordet kulturmötesarena har jag hämtat från folklivsforskaren Billy Ehns bok "Det otydliga kulturmötet". Boken skrev han efter att under lång tid ha studerat livet på ett förortsdagis, med svenska och invandrare från fjorton länder. Daghemmet "Tigern".

Det är en miljö som i mycket liknar min arbetsplats och en bok som är viktig för mig ur många aspekter. Den har hjälpt mig att bättre förstå min betydelse för de barn jag dagligen träffar. Boken har bekräftat många av mina egna erfarenheter och tankar och har gett mig nya tankar kring och nya ord för det jag upplever i mitt arbete.

Ett av orden är "kulturmötesarena".

Jag tycker om det av flera orsaker. Som barn var jag helt övertygad om att jag skulle bli lindanserska, när jag blev stor. Så blev det nu inte, men jag tilltalas av tanken att ändå arbeta på en arena.

Det känns också riktigt att i tankarna placera det, som händer varje dag på min förskola, på en arena. Det blir lättare att på så sätt få perspektiv på vad som sker. Det ger mig större möjlighet att försöka vara åskådare, samtidigt som jag är aktör.

Ordet kulturmötesarena gör min vardag lite exotisk och det känns trevligt.

LUCIAFEST

Midvintermörker. Levande ljus. Förväntansfull spänning. Föräldrarna finklädde, med kamerorna beredda, väntar de på Lucia-tåget.

Barnen i fotsida vita skjortor, stjärngossestrutar som glider på sned och glitter som kliar, väntar på att få skrida in, sjungande.

Antonias mamma har inte kommit. Alltid försenad. Fast just idag kunde hon väl ... barnen är otåliga. Vi vuxna, personalen, undrar hur länge vi bör vänta.

Dagen har föregåtts av mycket förberedelser. Vi har strukit de vita skjortorna, vi har övat Luciasången och förklarat de konstiga orden i Staffansvisan. (Marco har ändå missförstått och sjungit med hög röst: "Inga damer synes än...") Vi har pyntat granen och blandat glögg.

Nu kommer Antonias mamma. Nu börjar vi. "Natten går tunga fjät" ... Det är vackert. Högtidligt. Mörka Gennet från Sudan går först. Hon har alla sina vardagsflätor upplösta och luciaglittret vilar som en gloria, högt på hennes afrolockar. Många kamerablixtar bränns av.

Så sjunger alla barnen "Broder Jacob" på engelska, serbokratiska, grekiska, isländska, spanska och svenska. Efterhand som barnen byter språk, känner de olika föräldrarna igen sitt hemspråk och lyser upp.

Efteråt dricker vi saft och glögg och äter pepparkakor. De små luciorna och stjärngossarna rusar runt och nästan välter granen. Många olika språk talas. Alis mamma är klädd i en mycket vacker sari. Jag får förklara för Janetans mamma hur vi gjort smällkaramellerna. Och vilka kryddor är det egentligen i pepparkakor?

En sådan här festdag känns det lätt att vara generös mot och glad över det främmande och annorlunda. Vi svenska känner oss också lite speciella och det är som om vi bjuder på något som vi kallar svensk kultur. Vi dansar kring granen och sjunger: "Skära, skära havre". Det är så svenskt också för oss svenskar.

Inte gjorde det något att Antonias mamma kom försent. Hon är från Chile och ... Idag är kontrasterna tydliga. Svart mot vitt, mörkt mot ljusst. Det är exotiskt. Jag känner stolthet och glädje över barnen. Jag tänker att det är gott och bra att de så tidigt får uppleva och vänja sig vad det annorlunda, mångfalden.

Flerfärgsaffischen från UNICEF med barn från olika länder hänger i hallen och våra barn är som en levande sådan bild. Det här är festen, traditionen, sångerna och dansen. Det sker på våra villkor och vi får tillfälle att känna oss både speciella, generösa och toleranta.

VARDAGEN

Hur ser mötet ut då? Det som sker varje dag. Vilka är de yttre ramarna.

I en gul enplansbyggnad, 250 kvm stor, byggd i slutet av sextio-talet, utvändigt förvillande lik de i bostadsområdet befintliga tvättstugorna, möts vi varje vardag. 525 timmar per läsår. Barnen, personalen och i någon mån föräldrarna. Vi är en brokig skara, barn och vuxna, från många olika länder, med olika klass-tillhörighet och många olika slags erfarenheter med oss i bagaget.

Riksdagsbeslutet och officiella målsättningar som gäller för förskolan står att läsa i socialtjänstlagen, pedagogiskt program för förskolan och i kommunens riktlinjer.

I hemspråksreformen från 1976 slår riksdagen fast att alla barn i den allmänna förskolan, för vilka ett annat språk än svenska utgör ett levande inslag i deras hemmiljö, skall tillförsäkras rätt till hemspråksundervisning.

Målen för vår invandrarpolitik kan sammanfattas i begreppen: jämlikhet, valfrihet och samverkan.

Till deltidsförskolan kommer barnen tre timmar varje dag. Vi tar emot två grupper av barn. En för- och en eftermiddagsgrupp. Det finns 15-20 barn i vardera gruppen. Platserna i förmiddagsgruppen är mest eftertraktade. Barnen är mer utvilade då, en del föräldrar kan kombinera barntillsynen med förvärvsarbete eller

studier. Äldre syskon är i skolan under förmiddagen och familjen kan samlas tidigare på eftermiddagen för gemensam fritid.

På grund av de rutiner som kommunen tillämpar vid ansökningsförfarandet fylls platserna i förmiddagsgruppen av svenska barn och eftermiddagsgruppen kommer att bestå av många invandrarbarn.

Att det blir så är kanske inte bara en nackdel. Det är förmodligen roligare och lättare att vara invandrare i en grupp där de flesta andra också är det. I runda tal har 70-100 % av barnen i eftermiddagsgrupperna ett annat hemspråk än svenska.

Det föranledde en svensk pojke, i en sådan grupp att presentera sig för en ny vikarie ungefär så här: "Jag heter Gunnar, jag kommer från Småland, men jag har ingen hemspråkstränare".

EN SVENSK FÖRSKOLA

Gunnar var ett av fyra svenska barn i en barngrupp på elva barn. Han upplevde att minoriteterna var i majoritet. Men de är från flera olika länder och har olika hemspråk och det upplevs därför inte som en grupp.

Trots att invandrarbarnen är fler än de svenska barnen förblir det en svensk förskola.

Detta har Billy Ehn observerat, inte bara på daghemmet Tigern, utan också i andra miljöer han studerat med avseende på kulturmöten.

"Med tanke på de inblandades bakgrund handlar det visserligen om en kulturell mångfald. Men om skillnaderna är otydliga och snarare döljs än framhävs, som ofta sker i det urbaniserade livet, är komplexiteten förborgad.

Vad som i stället kan observeras är en överordnad umgängesetikett, en lingua-franca-kultur - som gör det möjligt för främlingar att hålla sams. Denna form av 'pluralism', ofta på majoritetskulturens villkor, är alltså något annat än en mångfald av t ex etniska grupper som hävdar sig i förhållande till varandra."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 11)

Varje dag är fylld av möten. Mötenas betydelse skymms, dels av dagens alla praktiska göromål, dels av det invanda sättet att se. Eller rättare sagt, inte se på vad vi egentligen gör när vi handlar på det ena eller andra sättet.

Kort sagt handlar det om omedvetenhet. Vårt sätt att tänka och att vara är den självklara. För att ifrågasätta det krävs både vilja, kunskap, övning och inte minst mod.

"Daghemmets svenskhet, även om ingen talar i sådana termer, blir aldrig hotad på allvar. Den svenska kultur som förkroppsligas av daghemspedagogiken presenteras nämligen mer som neutral kunskap än som ett nationellt system av idéer och värden."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 77)

Barnen går i svensk förskola. Den fasta personalen är svenska förskollärare och barnskötare och lär ut. Men vad?

Det som vi tycker är rätt och fel. Vi ger av det som vi en gång lärt oss i vår egen uppfostran och i vår utbildning: Våra normer, värderingar och föreställningar om gott och ont, sant och osant. Det är svensk kultur vi förmedlar och något annat vore otänkbart att svensk personal skulle kunna ge.

Samtidigt försöker vi vara objektiva, accepterande och flexibla. Våra intentioner är goda. Vi gör hela tiden famlande försök att lyfta fram invandrarbarnens särart, att bejaka det individuella och annorlunda. Vi vet ju att ett gott självförtroende är den bästa, ja, ibland allt avgörande grunden för inläring. Och ett gott självförtroende får man bland annat genom att bli uppskattad för den man är.

Det kan ta sig uttryck i att vi frågar barnen vad olika saker heter på deras språk. Detta är dock en fråga jag aldrig ställer till de zigeniska barnen. Av erfarenhet har jag lärt mig att de inte vill eller får lära mig ord på deras språk. Vi lär oss säga goddag och adjö på de olika språken. Vi beundrar mörk hudfärg och uttrycker oss gillande om speciella frisyrer eller kläder från barnens hemländer. Vi bemödar oss om att uttala barnens namn rätt. Vi ber hemspråkstränaren att laga mat som är speciell för deras land, visa bilder från hemlandet och berätta om seder och bruk där.

MEN

när den jugoslaviska hemspråkstränaren förklarar för den svenska personalen att Pero är från Monte Negro, de stolta männens republik och att det är därför Pero tycker att det är under hans värdighet att som "man" torka av bordet efter måltiden, är vi knappast beredda att uppfatta det som ett acceptabelt kulturellt särdrag.

Kvinnoförtryck står i motsats till förskolans jämlikhetssträvan och vi ser det som en viktig uppgift, att bibringa Pero nya könsrollsideal. Han kanske kommer att gifta sig med en svensk flicka, så småningom och hur ska det då gå, om vi inte ...

Ja, även om han gifter sig med en landsmaninna är det ju viktigt att han lärt sig ... Vi ser här en chans att till och med göra en insats för den internationella kvinnokampen.

I barnomsorgen talar vi ofta om vikten av att inte ställa barnen i konflikt mellan föräldrarnas och personalens värderingar. Barnen bör så långt det är möjligt skonas från att möta motstridiga budskap.

Men det gäller när det rör sig om saker som är mindre viktiga för oss. När det tar sig uttryck i skillnader som egentligen inte hotar oss.

Vi förbehåller oss rätten att sätta gränserna.

Den jugoslaviska hemspråkstränaren förklarar för oss, hur det ser ut med könsrollerna i Monte Negro, men är samtidigt medveten om vår syn på saken. Hon nästan ursäktar sig och sina landsmän inför oss svenska. För henne är det angeläget att vara kompis, arbetskamrat och överens.

På kafferasten, i personalrummet, pratar vi vidare men rasten är kort, språksvårigheterna stora och "samförståndet" för viktigt att riskeras i en verklig diskussion.

För övrigt är det ju alltid enklast att behålla sin egen övertygelse. Det är ett stort arbete att behöva ifrågasätta sin ståndpunkt. Och den blir inte ifrågasatt heller. I varje fall inte öppet.

Var gör hon av sina tankar kring vårt korta samtal?

Hon är kvinna, äldre än jag och med många erfarenheter. Missade vi inte något? Vad var det vi offrade på samförståndsaltaret? Behövde vi vara så försiktiga?

Billy Ehn uttrycker det på följande sätt:

Kulturmötet urladdas genom ömsesidiga, men olikartade manövrer, vilket i praktiken leder till att mycket få

distinktioner mellan det svenska och det icke-svenska är klara och entydiga.

Det tycks alltså inte pågå någon kulturkamp och detta intryck är nog ett av de allra effektivaste medlen för en dominerande kultur att påverka minoriteter, eftersom dessa inte känner sig så hotade att de måste försvara sig."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 77)

Jag kan se att det är så på vår förskola också. Men otydligt, utsuddat och omedvetet är inte kulturmötet alltid. Krockar finns, men kommer oftast inte upp till ytan. Vi tar inte konflikt, men för min personliga del innebär det ändå att jag upptäcker mina gränser och fördomar. Jag lär mig något om mig själv, så att jag tycker att jag har en relativt realistisk syn på hur det är att arbeta på en kulturmötesarena.

Nästa gång det blir dags för Pero att torka av bordet säger jag åt honom igen. Han vägrar naturligtvis igen, men jag kan se både mitt och hans dilemma i ett nytt perspektiv. Jag har råd att hjälpa honom, genom att påpeka att på jobbet torkar också män av bord.

Jag känner mig inte längre "provocerad av en liten mansgris". Jag kan se den lille killen, en produkt av sin miljö, sin pappas son, utanför familjen. Han ska bli kompetent att leva med två kulturer. Vilken tillgång, vilket äventyr!

Att bry sig om och intressera sig på allvar för barnens hemländer, kultur och språk är viktigt. Att erkänna deras bakgrund är att erkänna barnen!

Hur skall vi någonsin kunna förvänta oss, att invandrarbarnen skall vilja ta till sig det svenska, som vi representerar, om vi inte är villiga, att göra detsamma, men det som är deras?

Vi har alla behov av att bli sedda. En liten jugoslavisk pojke för första gången hemifrån, har behov att bli sedd och erkänd som den han är. Han har rätt att vara stolt över sig själv och sin "jugoslaviskhet".

DE JUGOSLAVISKA SKORNA

Den i Sverige kalla och regniga sommaren 1987 åkte jag på en veckas charterresa till Monte Negro i Jugoslavien. Jag badade, solade, njöt av god mat och gott öl, lyssnade till främmande musik och hade det mycket bra.

Med hem i bagaget hade jag ett par svarta lackskor, inhandlade för cirka trettio svenska kronor. Det är ett par spetsiga lackskor, dekorerade med ett grått löv i imiterat ormskinn. Ett par för mig ovanligt eleganta skor. Och billiga på grund av den höga inflationen i Jugoslavien. När höstterminen började, går det tre pojkar, vars föräldrar är födda och uppvuxna just i Monte Negro i min barngrupp.

En dag i början av terminen har jag på mig mina jugoslaviska skor och visar dem för pojkarna, berättar om min resa och hur mycket jag tyckt om min vecka i deras land. Vi tittar tillsammans på etiketten inuti skorna, där det står tryckt med guldbokstäver på svart botten: "Made in Yugoslavia". Alla tre pojkarna tycker att det är fina skor och särskilt Goran verkar nöjd med mitt skoval och skrattar förtjust åt mina försök att säga "goddag, "adjö" och "tack så mycket" på serbokratiska.

Nästa dag pratar han serbokratiska med mig och tittar forskande på mig och mina skor. Han och jag tittar åter på etiketten inuti skorna och jag känner att jag fått en ny och klart bättre status i hans ögon. Även om jag inte lever upp till att förstå och tala serbokratiska.

De följande veckorna tittar vi då och då på etiketten i skorna och pratar om Jugoslavien.

Jag använder skorna nästan dagligen. Hösten är mild, skorna bekväma och på något sätt har vi dem tillsammans, Goran och jag. Aldrig förr har jag delat skor med någon, men det här paret har vi tillsammans. Jag har dem på fötterna och Goran i sitt hjärta.

Det blir november och december och alldeles för kallt för lack-skor, men till Luciafesten har jag dem på mig igen.

Goran glider upp bakom mig i hallen, knackar mig lätt i ryggen och säger som i förbigående över axeln när han passerar mig: "Snygga skor du har!" Åh, en sådan komplimang från en liten halvtuff sexårs kille.

Ja, de skorna har vi verkligen ihop, Goran och jag. Aldrig förr har jag gjort ett så lyckat skoköp!

ATT INTE BLI SEDD ÄR EN OVANLIGT BESVÄRLIG FORM AV DISKRIMINERING

Hos oss arbetar en kvinna, flykting från ett land i krig. Hennes tidigare liv, före flykten, var ett liv i lyx, prakt, överflöd och rikedom.

Hon bodde i ett palats, hade en underbar trädgård och många tjänare omkring sig.

Idag bor hon i en vanlig fyrkantig lägenhet. Hon är ensam om och tyngd av de många vardagssysslorna i ett stort hushåll. Dessutom förvärvsarbetar hon.

Hon är mycket vacker, men sliten, trött och mycket ledsen. Hon har hemlängtan. Hon saknar föräldrar och syskon, som är kvar därhemma. Hon oroar sig för deras liv och hälsa.

Hon berättar för mig hur hon levde förut och hur det är för henne nu.

Hon gråter.

Jag är förvirrad och lite bestört. All prakten ... och ... så nu. Sorgen, hemlängtan och tårarna. Det är mycket att ta ställning till. Det är ett politiskt skeende som är upprinnelsen till hennes kris. En sådan lyx och ett sådant överdåd i hennes tidigare liv.

Nu har hon det materiellt ungefär som jag och hon gråter. Jag förstår att hon är i kris. Hon har det mycket svårt. Jag har själv gått igenom kriser, jag har också gjort stora förluster. Men jag hade många vänner omkring mig, som förmådde att lyssna och hjälpa. Det har inte hon. Hon har förlorat alla sina vänner och det är för mig en tillfällig arbetskamrat, hon visar sin förtvivlan. Jag kunde avbördas det dagliga ansvaret för praktiska göromål. Hon är fullt upptagen med för henne nya och svåra sysslor. Förvärvsarbete och hushållsarbete som hon aldrig tidigare behövt befatta sig med. Dessutom finns kraven på anpassning till ett nytt land, ett nytt språk och en helt ny kultur.

Kris. Men varför först nu? Hon har varit i Sverige i flera år?

Elise Söderlind pekar i sin bok "Invandringens psykolog" på tre väsentliga skillnader mellan dels den traditionella uppfattningen av krisförlopp dels invandringskrisens förlopp.

- 1) Längre utsträckning i tiden
- 2) De traumatiska förlusterna är så många fler
- 3) Hotet mot den egna identiteten är större i en främmande miljö

Detta stämmer väl in på den här kvinnans situation. Hon har förlorat många av sina "speglar". Människorna runt omkring som

vet vem man är och som speglar detta, som hjälper till att bekräfta ens identitet.

Hennes föräldrar är långt borta. Syskon och vänner likaså. Kanske skall man aldrig mera återses.

Det är ett stort arbete för henne att berätta för mig. Det är så mycket som måste förklaras och därtill på ett främmande språk. Genom att berätta för mig, söker hon bekräftelse på vem hon är och vem hon var.

Det är ett stort förtroende hon visar mig. Jag vill som medmänniska lyssna och försöka förstå. Respektera, även det jag inte kan acceptera.

Jag kan inte bli hennes professionella hjälpare, men jag kan lyssna och visa att jag bryr mig om, är intresserad av att få veta vem hon är och vad hon varit med om.

Hur kan jag annars tala om internationell kvinnosolidaritet? Jag vill lyssna och försöka förstå, för hennes skull och för min skull. Och för barnens skull. De svenska barnen och invandrabarnen. Den respekt, vilja till förståelse och det intresse jag visar henne är den bild vi ger barnen av hur ett möte kan se ut. Barn gör inte som vi säger. Barn gör som vi gör.

När hon några dagar senare skall berätta för barngruppen om sitt och sina elevers hemland, talar hon om kriget som pågår. Hon börjar gråta. Några svenska pojkar bli oroliga. "Häftigt med krig", säger de, och börjar "låtsas-skjuta" och ropar "Pang, Pang".

Hon blir ledsen över att inte bli förstodd och arg på det som hon uppfattar som pojkarnas hårdhet. Hon gråter av både sorg och ilska. Svensk personal blir också oroad. Vilken ovanlig situation. Inte brukar vi låta barnen se att vuxna gråter.

Det går åt mycket tid att förklara.
Förklara för henne och för barnen.
Mycket väl använd tid.

EN MAN FRÅN ETT MUSLIMSKT LAND

arbetar hos oss. Han har levt länge i Sverige. Han är väl etablerad här. Han lever "svenskt" säger han själv. Han är väl medveten om sina elevers situation och deras svårigheter att leva på ett sätt hemma, med föräldrar och syskon och på ett annat sätt på förskolan.

Själv har han tagit avstånd från sin religion. Men han är nog med att inte, inför sina elever och deras föräldrar, demonstrera detta. På utflykten går han bakom husknuten och smygäter av den grillade korven.

Under den tid han arbetar hos oss blir han pappa. Han får en son.

"Ett halvt liv har jag använt till att bryta med och överge min egen kultur och när jag står med min son i armarna, hinner allt upp mig igen", säger han.

När vi själva blir föräldrar handlar vi utifrån den viktigaste föräldrar-barn-relation vi upplevt. Den vi är mest förtrogen med. Vår egen barndom. Det är de bilderna och minnena som blir våra djupaste känslomässiga förebilder. De kommer att utgöra grunden. Så lägger vi till och förändrar, utifrån senare förvärvade kunskaper och insikter.

EN ENKEL OCH VÄLKÄND TANKEÖVNING

som jag ofta använder är att jag vänder på saken. Om jag tillsammans med mina barn tvingades bosätta mig i ett främmande land, skulle jag då acceptera att fostra mina barn på ett annorlunda sätt?

Nej, aldrig! Jag skulle nog försöka hitta svensk skola för dem. Inte skulle jag börja aga dem även om grannen gjorde så!

Jag skulle anstränga mig än mer att lära dem allt det jag tror på och som jag har med mig. Min kultur. Något annat vore otänkbart.

Det är ett enkelt tankeexperiment, men användbart i många situationer.

"Oh, Heliga Ande.

Gör inte att jag dömer min nästa
innan jag har gått åtminstone en mil
i hans mockasiner ..."

Ordspråk från Nordamerika

OLIKHET OCH OJÄMLIKHET

Alf Hannertz skriver om olikhet och ojämlikhet i antologin "Att leva med mångfalden". (Diskrimineringsutredningen. Andra omarbetade upplagan 1982)

Han menar att vi i Sverige har vant oss att tänka att olikhet är det samma som ojämlikhet. Klasssamhällets olikheter har så tydligt haft med ojämlikhet att göra. Men om vi tar för givet att alla slags olikheter grundar sig på ojämlikhet är det lätt att vi drar felaktiga slutsatser. Att vi väljer att bekämpa olikheter i tron att vi bekämpar ojämlikhet.

Målet är i stället att jämlikhet skall kunna råda också där olikhet finns.

Den jämlikhet som är målsättningen för vår invandrapolitik måste innefatta olikheterna.

Den kulturella mångfalden är något vi skall erkänna, acceptera och leva med.

LIKHET OCH OLIKHET

I "Det otydliga kulturmötet" skildrar Billy Ehn de olika förhållningssätten till invandrare på de tre avdelningarna på daghemmet Tigern.

På den första och den andra avdelningen, menar han, att det finns en positiv tolerans. Där visar man intresse för avvikelserna och stimuleras av variationen.

På den tredje avdelningen, upplever han att det råder en negativ tolerans. Han har där iakttagit en strävan efter kontroll i arbetet förenad med en aversion mot alla sorters skillnader mellan människor.

"Visserligen ska förskolan tolerera kulturell mångfald, men i praktiken utsätter den barn och vuxna för en kraftfull svensk indoktrinering. Andras kulturer är i detta skeende inte bara något som bör 'respekteras', utan också farligt nära de oönskade skillnadernas riskområde, det vill säga ojämlikhet, främlingsskap och utstötning.

Även förskolan sprider det dubbla budskapet: Alla bör - inom rimliga gränser - ha rätt att leva i enlighet med sin kultur, men ju mer lika vi är desto lättare är det att samarbeta och komma överens."

"Den väntade kulturkampen om hur man bör leva och tänka urladdas genom att majoritetssamhällets dominerande livsstilar blir detsamma som tillfredsställelse av legitima behov, medan minoritetskulturerna i svenskarnas ögon förvandlas till fixa idéer att i görligaste mån ta hänsyn till."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 163)

Det är mycket i vårt dagliga arbete i barnomsorgen som handlar om likheter och olikheter. Jag tror att vi ibland har en benägenhet att blanda ihop de begreppen med rättvisa och orättvisa.

Orättvisan är ett ständigt hot på vår himmel och strävan mot rättvisa är ett viktigt mål. Det är lätt att tro att rättvisa är lättare att uppnå om alla är så lika som möjligt.

Men det är och förblir en chimär. Barnen är inte lika. De är alla väldigt olika. De har olika bakgrund, olika förutsättningar och därmed också olika möjligheter. Men de behöver alla få, utifrån sina olika behov.

"Till var och en efter dens behov" är verklig rättvisa och den blir bara möjlig om vi erkänner skillnaderna. Olikheterna.

ATT LÄRA SIG SVENSKA

Många invandrarföräldrar oroar sig för att deras barn inte lär sig tillräckligt mycket svenska. Föräldrarna har haft eller har problem med att inte behärska det språk som de dagligen måste använda. Det är de som bättre än någon annan vet vad det innebär. Alltså måste vi ta deras oro på allvar.

Kunskap är makt och att kunna tala svenska är och kommer att bli viktigt för invandrabarnen. Det är ett redskap som vi skall ge dem och det är nödvändigt att vi inser vår stora betydelse i det

avseendet. Kanske är vi de enda personerna i barnens omgivning som kan stå för den träningen.

Här måste vi vara mycket observanta på oss själva. Det är ett känt faktum för oss att de barn som redan har ett välutvecklat språk, är de som lättast tar för sig av de vuxnas tid. Det är trevligare och lättare att prata med ett barn som förstår och ger svar. Det ger ett större utbyte för egen del. Det är mycket lätt att hamna i den fallgropen.

Mycket som gäller invandrarbarnen handlar om tid. Tillräckligt med tid. De har så mycket mer att lära, alltså behöver de få så mycket mer. Mer tid bland annat. Vi vuxna får ta på oss ansvaret att fördela vår tid på ett mera "orättvist" sätt!

Barnen förstår som regel inte själva hur betydelsefullt det är för dem att lära sig att tala svenska. För att de skall motiveras att tala med oss på vårt språk, måste de tycka om oss, se upp till oss och se oss och vårt språk som något de känslomässigt kan integrera.

För att detta skall bli möjligt, måste vi tydligt visa att vi accepterar och erkänner deras hemspråk och deras rätt att tala det. "Jag bryr mig om dig och det som är ditt". Först då kan vi förvänta detsamma från barnen.

Jag hörde talas om några invandrarbarn på ett daghem som lärde sig tala svenska med brytning, något som annars är ovanligt bland små barn. Det visade sig att de lärt sig den svenska som deras hemspråkstränare talade, därför att hon var den enda på den avdelningen som orkade bry sig om och intressera sig på ett positivt sätt för de här barnen.

Jag menar nu inte att det är någon olycka om ett barn talar bruten svenska. Det kan finnas många förklaringar till att ett barn gör ett sådant "val". Men ett "val" tror jag att det är fråga om och det kan vara ett tecken värt att observera.

VEM GJORDE DET?

Ali hade svårt med svenskan. En dag strax före påsk hade jag samlat barngruppen för att tala om ägg, kycklingar och höns.

Jag håller ett hönsägg i handen och vi tittar på formen, på skalet och på färgen. Jag knäcker ägget och vi tittar på gulan och på vitan.

Ali tittar, men jag vet att han inte förstår vad jag säger. Så ställer jag en fråga till hela barngruppen: "Vem har gjort ägget?" "Vem är det som har gjort det?"

Ali svarar snabbt: "Det var inte jag!" Skratt och stor förvåning från oss vuxna. Men så förstår vi.

Av alla ord som strömmat från min mun har Ali bara uppfattat den för honom välkända meningen: "Vem har gjort det?" Och han kan sitt svar: "Det var inte jag!"

En liten lustig historia, men den ger mig en tankeställare. Hur ser hans och min kontakt ut? När är det jag pratar med honom? Vad är det han lär sig av det svenska språket? Han måste få mer och annan uppmärksamhet. Inte bara när han "gjort något"!

FÖREBILDER

Vi skall alltså ta vara på alla tillfällen att vara tillsammans med invandrabarnen, ge av vår tid och tala svenska. Ge dem god språkträning och använd alla våra pedagogiska kunskaper för att göra den träningen lustbetonad.

Samtidigt skall vi uppmuntra barnen till att tala sitt hemspråk med varandra och hemspråkstränaren.

Jag är övertygad om att bästa sättet att påskynda inläringen av svenska, är att visa respekt och intresse för barnets eget modersmål.

Men inte bara för svenskinläringens skull.

Det är mycket viktigt att få sitt språk accepterat och erkänt. Att inte få det, är att inte bli erkänd själv!

När vi betonar hemspråksträningens betydelse, bejakar vi barnets språk och därmed barnets hela identitet.

Ett sådant erkännande kan inte, inför barnen, göras enbart i ord.

Barn behöver se konkreta handlingar.

Vuxna, svenskar och invandrare som talar med varandra, skrattar tillsammans, dricker kaffe ihop, byter åsikter, bryr sig om och respekterar varandra. Kort sagt gillar varandra.

Barn gör inte som vi säger, barn gör som vi gör!

Det är de vuxnas möte som blir barnens förebild och där har vi vår största möjlighet att påverka i nuet och inför framtiden!

MER OM FÖREBILDER

Sabah är lärarkandidat från förskolläraryrket i Malmö. Hon gör en åttaveckors praktikperiod hos oss. Hon kommer från Iran. Hon är mamma, mycket ung och redan mycket duktig i sitt blivande yrke.

Hon visar diabilder från sitt hemland för barnen. Byggnader, gatuliv och basarer.

Hon har med sig sin slöja och visar hur den skall knytas kring huvudet och hur den också kan användas till att bära ett barn i. Hon visar, med hjälp av en docka, att den också kan användas till att vagga ett barn till sömns i.

En turkisk flicka i barngruppen känner igen sig och sitt hemland i bilderna och berättelserna.

En tid senare, när vi pratar med barnen om vad de skall välja för yrke när de blir stora, säger den turkiska flickan att hon skall bli förskollärare som Sabah.

Tidigare har hon och hennes systrar alltid sagt att de skall bli mammor.

Hon har fått en ny förebild för tankarna om sitt vuxna liv. Svenska vuxna kvinnor har hon aldrig kunnat identifiera sig med. Men nu har hon mött en vuxen som hon kan känna igen sig i och sett att ett annorlunda iranskt/turkiskt liv i Sverige också ger annorlunda möjligheter än de som hennes mamma har.

Barn är hela tiden i färd med att orientera sig i tillvaron - nu här och framåt. Detta gäller också invandrabarn.

Det är lyckosamt när de ges möjligheter att göra detta utifrån sin utgångspunkt, som ju är annorlunda än de svenska barnens. (Och färre möjligheter ges, dessutom.)

Svensk personal kan inte skapa dessa möjligheter. Vi behöver invandrare i personalstyrkan!

HEMSPRÅKSTRÄNING

Billy Ehn skriver att man på daghemmet Tigern ägnar stor uppmärksamhet åt språkklyftorna.

Kulturmötet blir mer hanterligt om man begränsar komplexiteten till frågor om ordförråd, begreppsinsläring och artikulation. Han menar att det förs en pedagogisk kamp mot språklöshet och begreppsförvirring.

Han beskriver hemspråkstränaren som en vakt över befarad isoleering, en partisan mot språklöshet och menar att betoningen av barnets språkliga hemvist leder till att deras etniska identitet kommer i bakgrunden.

"En del barn verkar dock känna sig förföljda av denna person som dimper ned och insisterar på att prata ett språk som 'inte hör hemma' på dagis. De vill därför inte vara med, håller sig undan och gör de vuxna bekymrade."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 31)

Han menar också att personalen är kluven, därför att hemspråkstränaren påminner om olikheterna och främlingsskapet.

Jag håller med honom om att det är lätt att språkklyftorna kommer i förgrunden. De är ofta mycket påtagliga och hörbara.

Däremot har jag sällan upplevt barn som känner sig förföljda av sin hemspråkstränare.

Jag har tvärtom mängder av exempel på barn som frågar: "Är det idag han/hon kommer?" Barn som längtar efter sin hemspråkstränare och som ser fram emot de dagar då han eller hon skall komma.

Det är svårt för mig att uttala mig om själva språkträningen på hemspråket. Men jag har många gånger varit med om att föräldrar berättat att de märkt av barnens framsteg på modersmålet.

Jag vill påstå att det är den "fasta" personalens ansvar att se till att hemspråkstränaren inte "dimper ned" utan kommer

efterlängtd av alla och att barnens hemspråk är ett språk som "hör hemma" på förskolan.

Jag tror att invandrarföräldern ser hemspråkstränaren som sin och barnets landsman mer än som språktränare och så vill jag också helst se det.

Hemspråkstränaren behövs på så många sätt på förskolan. Han eller hon kan ge status åt språket, landet, kulturen och därmed också åt barnet. Status är vad invandrarbarnet behöver.

Men det är den "fasta personalen" som måste hjälpa till med att introducera hemspråkstränaren. Det är vi som är först på plan, så att säga. Det är ännu så länge "vår barnstuga" och vi måste öppna den, så att den också på allvar rymmer hemspråkstränaren. Vi måste vara uppriktigt välkommande. Vi måste erkänna, inte bara med ord utan också med handling, att barnstugan är allas arbetsplats.

Hemspråkstränarnas anställningsvillkor är dåliga. Deras tillgång på arbete varierar från termin till termin, beroende på antalet barn. De tvingas resa kors och tvärs i kommunen. De måste bära med sig sitt arbetsmaterial.

Någon sade att hon kände sig som en handelsresande i språk och kultur. De tvingas anpassa sig till mängder av olika regler på de olika barnstugorna.

De är dåligt betalda eftersom de ofta är "outbildade". Deras ofta gedigna utbildning från hemlandet och deras unika erfarenheter kan inte värderas i vårt lönesättningssystem.

Det är förvisso ingen tillfredsställande situation. Men det är den situation vi har idag och det är utifrån den vi måste arbeta just nu. Samtidigt som vi tar alla tillfällen i akt att verka för en förbättring.

Mötet hemspråkstränare-svensk personal blir invandrarbarnens och de svenska barnens förebild.

Åter igen. Barn gör inte som vi säger, barn gör som vi gör!

I FRAMTIDEN

Många förskolor och skolor är ju inte, med avseende på eleverna, enbart "svenska" och detta borde tydligare avspegla sig i personalsammansättningen.

Den tvåspråkiga förskollärarytbildningen är ett steg på väg. Jag vet för lite om den utbildningen. Dock vet jag inte om man utbildar tvåspråkiga svenska förskollärare eller om man betonar kulturmötesproblematiken. Förhoppningsvis förvaltar man sitt pund väl. Där kan man ju förvänta sig att finna gårdagens och så småningom dagens invandrarbarn. Då med en egen unik erfarenhet av förskolan.

EN KULTURELL GÅVA

"Varje invandrarbarn på dagis är en kulturell gåva. Svenskarna får rätt att påverka en annan folkgrupp genom dess nya generation."

Billy Ehn "Det otydliga kulturmötet" (s 164)

Det är ett förtroende att få förvalta en kulturell gåva. Det känns spännande och ansvarsfullt att ha en roll i påverkan av en ny generation invandrare och svenskar. En liten roll i det som ytterst handlar om vilket slags samhälle vi verkligen vill ha. Vilken plats vi är beredda att ge invandrarna.

Det handlar om hur mycket verklig betydelse vi är villiga att lägga i honnörsorden: Jämlikhet, valfrihet och samverkan.

ATT VÅGA ÄR ATT FÖRLORA FOTFÄSTET EN LITEN STUND
ATT INTE VÅGA ÄR ATT FÖRLORA SIG SJÄLV! (Sören Kirkegaard)

LITTERATUR

Susanne Bang, "Kulturell medvetenhet"
Artikel i Socialt arbete 1/86

Billy Ehn, "Det otydliga kulturmötet"
Liber förlag

Elsie Söderlind, "Invandringens psykolog"
Natur och Kultur

"Att leva med mångfalden", En antologi från Diskrimineringsut-
redningen
Liber förlag

LIKA PÅ OLIKA VILLKOR -
OLIKA PÅ LIKA VILLKOR
av May Lena N-Andersson

Carl Rogers: "Man kan aldrig förstå en annan människa. Man kan bara försöka förstå."

OLIKHETENS LIKHETER

Villkor kan betyda levnadsförhållanden.

Levnadsförhållandena är en del av en kultur.

Kultur är bland annat det som ger identitet, ordens associationer, vardagslunken, vad du har på dig, vad du äter, förhållandet mellan vardag och helg. (En definition av många.)

Kultur är lika unik för en folkgrupp, som finger- och tandavtryck för en individ.

Under utbildningens gång blev jag frustrerad av att höra kulturskillnaderna betonas. Det kändes mer och mer omöjligt att få tiden att räcka till för både förståelse och sedan hjälp. När sedan likheterna mellan människor i olika kulturer påtalades, var det befriande. Det kändes som om jag fick en bättre utgångspunkt i mitt arbete.

Hur ska jag då få möjlighet till förståelse - ett möte mellan den/det främmande och mig med den knappa tid jag har till förfogande?

Susanne Bang har uttryckt möjligheten ungefär så här:

"Lär dig något om dig själv och din egen kultur först! Lär dig några nyckelbegrepp när det gäller kulturella olikheter. Det ger dig möjligheter att ställa kultur-känsliga frågor. Lär dig göra generaliseringar av din och andras kulturer och jämförelser.

Du måste se på dig själv med främmande ögon och uppfatta - inte bara kulturdragen i ditt eget samhälle som kan utgöra hinder i mötet utan också se fördomar och rasism som finns där."

En kinesiskt konstnär sade, att han ville genom sitt måleri visa på olikheters likheter. Då betonade jag till exempel fåglars fågelaktighet, tuppars tuppighet. Och det är ju det vi gör, vi ser lappars lapskhet, negrers negrighet och därutifrån får de av oss vissa egenskaper. Till en början har vi till och med svårt att skilja lapp från lapp, precis som vi har svårt att se vilken tupp som är vilken.

Men genom att överdriva likheterna hos oss själva och olikheterna hos de andra, gör vi oss själva och de andra mera tydliga och olika och möjliga att individualisera.

Anders Engquist återkommer ofta till uppmaningen: "Tänk inte i 'rätt' och 'fel', tänk i stället 'olika'".

FLYTTEBLEN LYFTET FÖR DEM SOM STANNANDE

En artikel i Sydsvenska Dagbladet den 30 april 1988 handlar om utlokaliseringen av nya plan- och bostadsverket till Karlskrona. I artikeln finns också en sammanställning över flyttningen av statliga verk på 70-talet. Endast 15 % av tjänstemännen valde att flytta med. Många av dem som flyttade fick påtagliga problem med anpassningen på de nya orterna. I sammanställningen i artikeln kan utläsas att av den utflyttade personalen finns mindre än hälften kvar på verken idag. Varför de slutat sina arbeten framgår inte, så några slutsatser kan inte dras av detta.

Jag funderade mycket kring att skriva om arbetskraftsomflyttningen inom Sverige. Hur har det gått för de människor, som tvingades flytta från Norrbotten till Skåne för sin försörjnings skull? Någon måste ju ha idkat forskning i ämnet ...

Jag har mycket levande för mitt inre en familj, som kommit långt norrifrån och som aldrig, lärde sig trivas i Lund. Föräldrarna skildes. Barnen växte upp och fick svåra psykiska problem och åtminstone ett av dem missbrukade narkotika. Jag minns att det i behandlingsarbetet på socialbyrån aldrig talades om NER-flyttningen. Däremot talade en kamrat till sonen i familjen om att familjen hela tiden hade vantrivts här i Skåne.

Det är möjligt att invandrarutbildningen har bidragit till att jag i än högre grad än någon gång tidigare har jämfört min nuvarande "kultur" med villkoren under min uppväxt.

Och det är två olika världar.
Jag har tillgång till båda.

En annan uppslagsände för mitt bidrag var min arbetssituation, som jag inte heller valde. Längre tänkte jag, att jag inte hade så många invandrare som klienter.

Ända tills jag räknade: I hälften av de familjer jag nu har kontakt med är någon eller flera av familjemedlemmarna (första generations-) invandrare.

DELGIVNING AV UTREDNING MED TOLK

En episod från mitt arbete:

Anna, en svensk kvinna gift med Marco, östeuropé, misshandlades svårt av maken. Marco hade varit på resa i sitt arbete. Han hade ringt hem och Anna hade vid ett tillfälle inte svarat i telefon. Marco reste omedelbart hem, då han misstänkte att Anna var otrogen. Han slog henne. Anna fick svåra skador och kunde under

en tid inte ta hand om deras gemensamma lilla barn. Barnet omhändertogs och jag gjorde utredningen.

Marco delgavs utredningen med hjälp av tolk. Tolken och jag besökte Marco i makarnas bostad. Jag hade i utredningen beskrivit hur misshandeln gått till. Marco hade slagit Anna med en kvast. När tolken översatte denna passus, reste sig Marco, gick ut i köket och hämtade långkvasten och visade upp att det var med den han slagit hustrun. Jag minns hur absurt jag tyckte det var, hur enormt främmande för mig att göra så. Jag minns att jag efteråt frågade tolken hur han uppfattat situationen och jag minns hans icke-svar. Han ryckte på axlarna på ett sätt som jag uppfattade, som att tolken inte fann något märkligt i situationen och inte heller var Marcos sätt att reagera konstigt för honom. Jag däremot var bestört, upprörd och stoppade säkert effektivt en dialog mellan tolken och mig.

Så här i efterhand kan jag finna att tolken handlade rätt. Men jag hade ju genom att Marco hämtade kvasten egentligen fått ett utmärkt tillfälle till dialog med Marco: Om hans syn på kvinnan och uppfattning om hur olydiga kvinnor ska behandlas, hans världsbild. Och jag kunde ha gett honom min bild av förhållandet man-kvinna och min syn på att slå en annan människa. Då hade vi båda fått material för bearbetning.

... om jag hade använt min intuition och hade kunnat hålla situationen under kontroll.

LABAN-HUNDEN

Det finns standard för hundar. Det vet vi alla. Laban är labrador. En labbe ska se ut enligt labbe-standarden, oavsett hårfärg. Och det finns standard för temperamentet. En labbe bara älskar livet ..., en labbe mognar sent.

Ja, så är det.

Hur är då Laban-hunden? Passar han in? Vid inofficiell bedömning gav hunddomaren betygen: "Han är mycket maskulin!" Det vill säga han passar inte in vad avser exteriören. Men när det gäller humöret, så kan ju en labbe bara inte gå utanför ramarna. Mer än älska livet, vad är nästa poäng på skalan? Jo, så mycket som Laban älskar livet får man inte göra. Inte på brukshundklubben i alla fall. Att gå på kurs är det i absolut särklass mest underbara, tycker Laban. Och ådrager sig de flesta mattars och hussars ogillande genom att fullkomligt ohämmat så fort tillfälle ges hälsa på alla andra hundar och störa det mesta av verksamheten.

Bästa betyg av kursledare: "Den vilda bebin."

Kan man vara lycklig och lydig?

Ja, det är en värderingsfråga. Som rekorderlig svensk anser jag, att lagom är bäst.

I de allra flesta sammanhang uppställs normer, ramar för hur saker och ting ska se ut och vara.

PÅ MIN ARBETSPLATS

Vi har Cay hos oss. Han är ett omplaceringsärende. Cay har en personlig anställning på halvtid hos oss. Det innebär att han går utanför lönebudgeten. Det innebär också att är Cay inte hos oss får vi ingen annan arbetskraft i stället.

Cay skriver maskin. Han är en mycket duktig maskinskrivare. Cay utför också gärna andra arbetsuppgifter vid behov. Cay gör ett mycket gott arbete.

Cay lever ensam. Han är bördig från Skåne och har släktingar i Skåne.

Precis som vi alla har Cay sitt sätt att vara, sina egenheter. Till skillnad från oss andra skyler Cay inte över sådant som kan väcka förtret. Cay är ingen dussinvara. Han uttalar sig i frågor utifrån sitt sätt att tänka och vara, han avstår inte.

Cay ger också uttryck för att han ibland har svårt att fatta beslut i vissa frågor. Och han kan ge mycket slagkraftiga, humoristiska kommentarer.

Men Cay respekteras inte som den han är.

Cay uppträder nämligen inte enligt det mönster man ska göra som kontorist på vår socialbyrå.

Härigenom kan han placeras längst ner på skalan, bli den många kan känna sig bättre än ...

Hur högt i taket är det på vår socialbyrå?

Vilket är utrymmet att vara annorlunda, om Du kommer dit?

Kommer Du som klient kan Du nog bära Dig åt nästan hur som helst. Gränserna är mycket vida.

Men hur kan Du vara om Du arbetar där?

KULTURKROCKAR

Muhammed är muslim, inte "fanatiker", men grundtron har han, som till exempel att mannen är överhuvudet i familjen, familjen är den viktigaste enheten och man ska hjälpa varandra inom släktkretsen, framför allt har han ansvar för att hjälpa. Däremot är kost- och bönereglerna inte viktiga. Muhammed har bott i Sverige i dryga tio år. Under årens lopp har han hjälpt släktingar att komma hit. Han har skaffat sig en längre teoretisk utbildning och han har arbete. Han är mycket duktig i svenska språket, framför

allt i skrift. I tal är det svårare att förstå honom mest på grund av hans oändliga svada. Han har ett gott intellekt och mycket stor förmåga att nå de mål han ställer upp. I första hand rör det angelägenheter inom familjen.

Grete, hans hustru kom till Sverige som liten flicka tillsammans med sina föräldrar och syskon. De kom från Norge och de bosatte sig på landet. Grete var mycket ung när hon träffade Muhammed. Hon hade inte bött ensam eller försörjt sig på egen hand, hade helt enkelt inte hunnit. Grete var medlem i svenska kyrkan men var inte religiös.

Grete hade det svårt under sina första år med Muhammed och hon mådde periodvis dåligt. Muhammed berättar, att han då var mycket angelägen om att Grete skulle ha en andlig förankring, ett eget intresse och han tycker så här i efterhand att han medverkade till att Grete blev Jehovas vittne. Den religionen innebär restriktioner för hela familjen i levnadssättet.

Muhammed menar, att Grete är fri att ha sin tro. Han vill dock att hon avstår från att påverka dottern Nina. Grete säger, att Nina får göra som hon vill, men Nina väljer att avstå från det religionen inte tillåter. Det hon trots allt gör är att placera gränserna så nära det förbjudna som möjligt.

Hon gjorde julpynt, visade upp det för pappa och sa med glimten i ögat: "Det är inte jul."

När hon föddes måste hon genomgå en livsnödvändig operation. Muhammed meddelade läkarna, att kontakt skulle tas med honom inte med Grete, om blodtransfusion skulle bli aktuell.

I ett annat avseende främjar Gretes religionstillhörighet Muhammed. Vid flera tillfällen har förhållandet mellan makarna verkligen knakat och Grete har flytt fältet. Då har överhuvuden i religionen medlat. Även inom Jehova är mannen familjeöverhuvud och skilsmässa är inte tillåten.

När det gäller Gretes kontakt med sina närmaste släktingar är religionen förödande. Grete har trots sin längtan mycket liten kontakt med föräldrar och syskon. Dels har föräldrarna inte kunnat acceptera sin svärson, dels hindrar religionen Grete från att träffa slakten under stora helger, vilket skulle vara det naturliga.

Reflektioner: De parrelationer jag känner till tidigare där bara en av makarna har blivit Jehovas vittne har spruckit omedelbart. I detta fall är det troligt att hustruns övergång till Jehovas vittne - en religion med tydliga och klara regler - har hjälpt henne att få balans och respekt i förhållande till maken.

Vad innebär alla kulturkrockar, föräldrarnas olika uppfattningar för barnet? Föräldrarna representerar mycket olika förebilder för Nina. Det de dock har gemensamt är kärlek och omsorg. Man kan tänka sig att flickan har det svårt med så olika budskap från föräldrarna. Men man kan också tänka sig att båda föräldrarna är tydliga - och tydligheten är en fördel. För mig tycks det som Nina kan se och förstå. Snarare har omgivningen svårt att se och förstå.

ATT VARA CHEF FÖR EN PERSON FRÅN EN ANNAN KULTUR

Jag har en iranier, numera svensk medborgare som arbetskamrat och privat vän. Detta ger mig ett helt spektrum av upplevelser. Från de mycket positiva och friska stunder när han med sitt oerhört generösa och tillgivna sätt tillsammans med sin svenska flickvän träffar mig och min familj privat, till de stunder då jag som ansvarig för hans arbetsuppgifter uttalar ve, jämmerklagan och förbannelse över hans i mina ögon falska uppenbarelse. I privat sällskapliv är han till en början mycket lättillgänglig, har stor charm och är av sin omgivning mycket omtyckt. När vänskapen djupnar inses också vad som är glättig fasad, hans innersta (?) tankar om andra människor, hans känslomässiga svårigheter med avseende på hans kulturella och geografiska bakgrund, hans

svenska flickvän och hans i tiden obegränsade (?) civilingenjörsutbildning.

Som arbetskamrat finns potentiella konfliktsituationer allestädes närvarande. Som ansvarig för honom får jag i allmänhet de uppgifter av honom, som han tror att jag vill höra. Efter "femtioelva" explosioner och utbrott över tillrättalagda (falska?) uppgifter som legat till grund för felaktigt fattade beslut, intages måhända i många sammanhangen alltför ifrågasättande attityd till de uppgifter han lämnar. Detta ser han då som en brist på förtroende för honom. När de felaktiga uppgifterna lämnats och efteråt diskuterats, mynnar det hela i "att det var så här jag menade och det måste vara någon språkförbistring". Min klara uppfattning är att det finns en skillnad mellan en iraniers sätt att vara och en svensk. För min del tycker jag fortfarande efter drygt tre år som ansvarig för hans arbetsuppgifter, att vi har kommunikationssvårigheter. Han är min vän, trots att han är besvärlig och ger mig gråa hår.

Reflektioner:

Om vi vågar vara ärliga och vågar beskriva våra relationer på ett sådant här sätt - har vi också möjlighet att finna en väg att hantera relationerna på ett för alla utvecklande sätt. Motsatsen händer alltför ofta - vi tiger och fryser ut.

EN LYCKAD ASSIMILATION?

Boaormslycka

Ligger och sväller
i solen
Igår ömsade jag skinn
O vad det nya spänner vällustigt
glänser över magen
en fet mus närmar sig
kom och klia mig lite över ryggen
Äsch jag har nyss ätit
och ids inte röra
ett fjäll
så kom bara
Nej det vore väl att begära för mycket
förståss
Vad härligt allt är
solen rinner som smör över kroppen
och jag är inne hela jag
i skinnet som passar mig som en handske
ja jag måste säga att mönstret klär min avlånga kropp
framhäver den följande linjen
jag tycker synd om er fåglar
däruppe
som inte har den sensuella närkontakten med jorden
som jag har
från huvud till min spinnande stjärt

Ur "Och tiden lägger sig på rygg" av Marita Löfgren

MORAL OCH FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Barbro Holmberg har i sin bok "Socialarbetare och invandrare" ett kapitel med rubriken "Kunskaper och egenskaper hos socialarbetaren - en sammanfattning". Författaren har där använt sig av en

annan författares - Binnie Kristal-Andersson - kloka sammanställning.

Här följer råden:

- Lyhördhet för andra människor är grundläggande för allt arbete med invandrare. Men, dessutom bör en person som arbetar med invandrare/flyktingar ha ytterligare kunskaper och egenskaper.
- Hur ens kultur påverkar en - kunskap härom ger oss större insikter om hur en kultur påverkar andra.
- Intuition - att hjälpa invandraren/flyktingen att hitta ord för känslor och att kunna föreställa sig hur en kultur skulle kunna inverka på en person.
- Empati - att känna med personen är en universell egenskap som kan överbrygga språk- och kulturgränser.
- Respekt - en socialarbetare som arbetar med invandrare och flyktingar måste ha respekt för den person han eller hon har framför sig och dennes kultur och sätta att uttrycka sig, hur annorlunda och främmande det än är i förhållande till socialarbetarens egen kultur!
- Ödmjukhet - är i många kulturer en viktig egenskap för att vinna förtroende.
- Ärlighet - det är bättre att tala om när man inte förstår än att lämna invandraren eller flyktingen oförstådd. Om man är rädd att säga något galet eller "trampa på tårna" kan mängder av värdefull information som är nödvändig för att förstå personen gå förlorad.
- Universalitet - det är viktigt att ha den övertygelsen att vi innerst inne har samma eller mycket lika behov,

önskningar och förhoppningar och att vårt lidande i grunden har samma orsaker, men att uttrycken ofta kan vara mycket olika. (Min understrykning.)

Fortfarande efter alla dessa år svarte John varit i Sverige gör han i sitt måleri alla människor till negrer, också när han "målar av sig" det tragiska ögonblick då hans vita svenska hustru lämnade honom och tog barnet med sig.

Binnie Kristal-Anderssons skrivna ord fascinerar mig, så det är inte slummen som gjort att jag valt hennes "råd" - det är hennes förmåga att återge en verklighet. Jag har gripits av hennes ord, men inte begripit hur hon nått sin stora vishet.

Så en dag skrev Binnie i Tidningen Vi (nr 39/1988):

"Tillbaka till Brooklyn ...".

Binnie har växt upp i slum, knark och kriminalitet. Hon var kvinna till en gängledare, som lovade att se till att hon skulle dödas, när hon lämnade honom. Efter en tid tvingades hon därför fly.

"Binnie, åk till Europa! Skriv om det ...!" "Jag fann Sverige, Jag fann mig själv. Den jag är, ... Såren från min barndom i slummen i Brooklyn är läkta. Ärren finns kvar ... Men jag har funnit trygghet, en ny chans, kärlek, omsorg, frid, tystnad och skönhet."

Ännu en lyckad assimilation?

Och mer än så, hon kan dela med sig. Hennes sammanställning är enkel och självklar, tills jag skall använda den. Det jag möter i mitt arbete är misslyckade möten mellan människor från olika kulturer.

- Ali: Klara är styrd av sina föräldrar. Hade vi fått bo och leva i fred utan deras inblandning, hade vi fortfarande levat lyckliga, tillsammans med våra barn. Jag vill träffa barnen, men jag vägrar åka till Klaras hem. Barnen ska komma till mig.

- Klara: Att leva med Ali var som att genomlida tortyr i en tortyrkammare. Jag har äntligen lyckats ta mig fri. Mina föräldrar har inte med den här saken att göra hur mycket han än påstår det. Jag vet att mina barn har rätt att träffa sin pappa och han får hälsa på dem här hemma tillsammans med en myndighetsperson.
  - Lagen som skall "företräda": Barnen har rätt till båda sina föräldrar.

Människomöten leder till krockar. Ju mera olika de mötande är, desto större krav ställs på öppenhet, accepterande och vilja till ömsesidig förändring.

De som lyckas möter jag inte.

LITTERATUR

- Susanne Bang: Kulturell medvetenhet (tidningsartikel)
Saksbehandlarens möte med flyktingar
(artikel)
- Barbro Holmberg: Socialarbetare och invandrare
- Elsie Söderlindh: Invandringens psykologi
- Anders Engquist: Om konsten att samtala
- Binnie Kristal-
Andersson: Tillbaka till Brooklyn (Tidningen Vi,
nr 39/1988)

I serien **MEDDELANDEN FRÅN SOCIALHÖGSKOLAN** har tidigare utkommit:

- 1981:1 **FOSTERBARNSVÅRD OCH EKONOMI** av Peter Westlund
- 1981:2 **EN ALKOHOLENKÄT - OCH VAD SEN DÅ? En modell för alkoholundervisning i en sjätte klass** av Inger Farm och Peter Andersson
- 1981:3 **PSYKOLOGIN I SOCIALT ARBETE: EN PEDAGOGISK DISKUSSION** av Eric Olsson och Christer Lindgren
- 1982:1 **VAD BÖR EN KURATOR KUNNA?** av Karin Stenberg och Britta Stråhlén
- 1982:2 **LVM BAKGRUND OCH KONSEKVENSER** av Peter Ludwig och Peter Westlund
- 1982:3 **INSYN - ETT FÖRSÖK TILL INSYN I ARBETSMILJÖN PÅ EN SOCIALFÖRVALTNING. En intervjuundersökning** av Pia Bivered, Kjell Hansson, Margot Knutsson och P-O Nordin
- 1983:1 **AVGIFTER PÅ SOCIALA TJÄNSTER - principer och problematik** av Per Gunnar Edebalk och Jan Petersson
- 1983:2 **EN INDELNING AV RÄTTEN - hjälpmedel vid inläsning av juridiska översiktsskurser** av Lars Pelin
- 1983:3 **OM SOCIALA OMRÅDESBESKRIVNINGAR** av Verner Denvall, Tapio Salonen och Claes Zachrisson
- 1983:4 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del I Förhållandena 1977** av Åke Elmér
- 1983:5 **PSYKOLOGISKA FÖRKLARINGSMODELLER I SOCIALT ARBETE** av Alf Ronnby
- 1983:6 **FACKFÖRBUNDENS SJUKASSEBILDANDE. EN STUDIE I FACKLIG SJÄLVHJÄLP 1886-1910** av Per Gunnar Edebalk
- 1984:1 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977. Del II Utvecklingen 1945-1977** av Åke Elmér
- 1984:2 **FRÅGETEKNIK FÖR KVALITATIVA INTERVJUER - En sammanställning** av Hans-Edvard Roos
- 1984:3 **AKTIONSFORSKNING SOM FORSKNINGSSTRATEGI** av Kjell Hansson
- 1984:4 **FÖRÄNDRINGSPROCESSER INOM GRUPPER OCH ORGANISATIONER I PSYKOLOGISK OCH SOCIALPSYKOLOGISK BELYSNING** av Eric Olsson (SLUT)
- 1984:5 **ROLLSPEL - TILLÄMPNING OCH ANALYS** av Kjell Hansson
- 1985:1 **IDROTT OCH PSYKOSOCIALT ARBETE** av Kjell Hansson
- 1986:1 **ARBETSRAPPORT. Att arbeta på barn- och ungdomsinstitution - en pilotstudie** av Leif Roland Jönsson
- 1986:2 **DE MANLIGA FOLKPENSIONÄRERNA I ESLÖV - Arbete, inkomst och levnadsförhållanden 1945-1977 (1983). Del III Utvecklingen inom oförändrade grupper** av Åke Elmér

- 1986:3 **UNGDOMAR, SEXUALITET OCH SOCIALT BEHANDLINGSARBETE PÅ INSTITUTION - Intervjuundersökning bland personalen på tre hem för vård eller boende i Skåne** av Maud Gunnarsson och Sven-Axel Månsson
- 1987:1 **FATTIGVÅRDEN INOM LUNDS STAD - den öppna fattigvården perioden 1800-1960** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:2 **FORSKNINGSETIK OCH PERSPEKTIVVAL** av Rosmari Eliasson (SLUT)
- 1987:3 **40 ÅRS SOCIONOMUTBILDNING I LUND** av Åke Elmér
- 1987:4 **VÄLFÄRD PÅ GLID - RESERAPPORT FRÅN ENGLAND** av Verner Denvall och Tapio Salonen
- 1987:5 **ATT STUDERA ARBETSPROCESSEN INOM SOCIALT BEHANDLINGSARBETE** av Leif Roland Jönsson
- 1987:6 **SOCIALTJÄNSTLAGEN OCH UNGA LAGÖVERTRÄDARE** av Anders Östrnäs
- 1987:7 **FORSKAREN I FÖRÄNDRINGSPROCESSEN** av Eric Olsson
- 1988:1 **EN UPPFÖLJNING AV BARN SOM SKILTS FRÅN SINA FÖRÄLDRAR** av Gunvor Andersson
- 1988:2 **THE MAN IN SEXUAL COMMERCE** av Sven-Axel Månsson
- 1988:3 **FRÅN MOTSTÅND TILL GENOMBROTT. DEN SVENSKA ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRINGEN 1935-54** av Per Gunnar Edebalk
- 1988:4 **MALMÖ - i kulmen av fattigdomscykeln** av Tapio Salonen
- 1988:5 **PROJEKT ÖSTRA SOCIALBYRÅN - en processbeskrivning av ett förändringsarbete med förhinder** av Anna Meeuwisse
- 1988:6 **UTDELNINGEN AV SPRUTOR TILL NARKOMANER I MALMÖ OCH LUND** av Bengt Svensson
- 1988:7 **HEMTJÄNSTEN PÅ 2000-TALET** red av Peter Andersson
- 1989:1 **FATTIGLIV** av Gerry Nilsson
- 1989:2 **MAKT OCH MOTSTÅND - aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö** av Leif R Jönsson
- 1989:3 **FOSTERHEMSFÖRVALTNINGEN** av Bo Vinnerljung
- 1989:4 **GUSTAV MÖLLER OCH SJUKFÖRSÄKRINGEN** av Per Gunnar Edebalk
- 1990:1 **DET ÄR RÄTT ATT FRÅGA VARFÖR - undersökningar om socialt arbete** red av Verner Denvall
- 1990:2 **SCENFÖRÄNDRING - FORSA-symposiet Helsingborg/Gilleleje**

Exemplar kan rekvireras från socialhögskolans expedition, adress Socialhögskolan, Box 23, 221 00 LUND

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Box 23
221 00 Lund
046-10 70 00